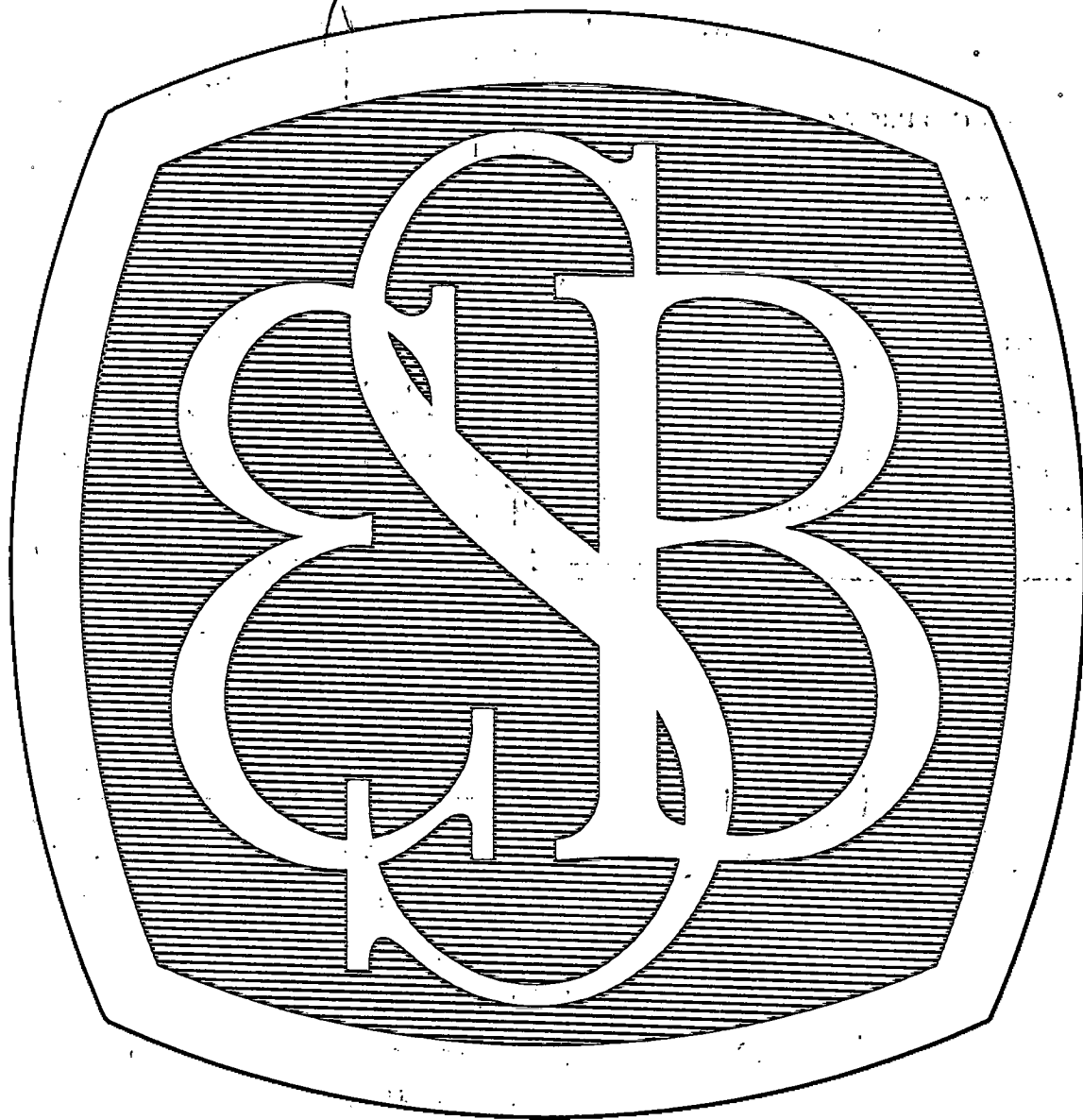

Mr. Rogers - 697
ku A 2

the

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 24 JULI 1963 - No. 2398

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 *

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

Academisch gevormd DIRECTEUR

van middelgrote onderneming, met jarenlange ervaring op commercieel en sociaal terrein, wenst, om persoonlijke redenen,

van positie te veranderen.

Goede referenties staan ter beschikking.

Brieven onder nr. „E.-S.B.” 39-1, postbus 42, Schiedam.

AMSTERDAMSCH
BANK
vraagt

jonge economen

leeftijd tot ca. 35 jaar.

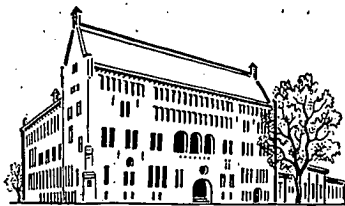
ter opleiding voor een functie op de hoofdbank in een der volgende richtingen:

effectenresearch en
beleggingsvoorlichting

Bij gebleken geschiktheid goede carrière-mogelijkheden. Nadere inlichtingen worden na schriftelijk contact gaarne verstrekt. Sollicitaties aan: Amsterdamse Bank, afdeling Personeelzaken, Herengracht 595, Amsterdam.

AMSTERDAMSCH BANK

Reisdeviezen
Bagage-
en
ongevallenverzekeringen

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIEMAKELAARS
ROTTERDAM

AMSTERDAM / 's-GRAVENHAGE / DELFT
SCHIEDAM / VLAARDINGEN / ALBLASSERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm. (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: H. W. Lambers; J. Tinbergen.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Grondstoffen trekken de aandacht

Reeds jaren vertoont de wereldgrondstoffenmarkt (of beter: de wereldmarkt voor grondstoffen en levensmiddelen) een bepaald ongunstig beloop voor de aanbieders. De prijzen bleven dalen hoe de conjuncturele toestand zich ook in de voornaamste afzetmarkten ontwikkelde. Rond de jaarwisseling van 1962 naar 1963 trad echter een herstel in tot verbazing van vele insiders. Een eenduidige verklaring werd hiervoor niet gegeven. Was het de Cuba-crisis, het uitblijven van de verwachte recessie in de Verenigde Staten of hadden de grondstoffenprijzen hun „rock-bottom“ gevonden?

Zonder twijfel is het van het grootste belang vast te stellen of dit een trendbrauk is of dat dit herstel slechts is toe te schrijven aan een bundel toevallige factoren, waarbij dan voor iedere prijsstijging in bijv. suiker, sisal of tin, een eigen verhaal gegeven kan worden. Zou men aan het einde staan van de trendmatige daling dan zou dit een belangrijke verlichting gaan betekenen voor de grondstoffenleverende landen — meest economisch onderontwikkelde gebieden —. Aan de andere kant zouden de ontwikkelde landen (Engeland is een sprekend voorbeeld) de geneugte van een zich steeds verbeterende „terms-of-trade“ voor een deel moeten gaan missen.

In het kader van dit artikel zullen de jongste gebeurtenissen geplaatst worden tegenover de ontwikkeling op lange termijn. Het zou mogelijk zijn geweest de prijsfluctuaties van de grondstoffen over een lange termijn in een of andere munteenheid weer te geven. Een handzamer en ook een meer inzicht gevende grafiek is evenwel te verkrijgen door de verhouding te nemen tussen de prijzen van grondstoffen en voedingsmiddelen en de prijzen van industrieproducten. Zoals steeds zijn er gebeurtenissen, die het totale beeld vertroebelen zoals de baisseperiode aan het einde van de negentiende eeuw, de twee wereldoorlogen en de wereldrecessie in de jaren dertig. Toch geeft de tekening de indruk dat er een lichte trendmatige daling is. Het gemiddelde vóór de eerste wereldoorlog lag iets boven de 1.00. Dat in de „normale“ jaren ¹⁾ na de eerste wereldoorlog van 1924 tot 1930 lag lager. Thans is men gekomen aan een niveau dat daar weer onder ligt.

¹⁾ De jaartallen in de grafiek geven het middelste jaar van de genomen drie jaar. Zo geeft 1871 het gemiddelde aan van de jaren 1870, 1871 en 1872. Een uitzondering vormt 1962: dit geeft het gemiddelde van 1961 en 1962.

Het is moeilijk uit te maken of deze lichte trendmatige daling veroorzaakt is door verschillen in mogelijkheden van aanwending van technische innovaties, investeringsbereidheid of in loon- en prijspolitiek. Nog een ander punt valt op. Bij een recessie bleken de prijzen van grondstoffen sneller te dalen dan die van industrieproducten; de lijn in de grafiek zal dan dus omlaag lopen. Het omgekeerde gebeurde bij een economisch herstel. Zeer fraai is dit te zien in de periode vóór de eerste wereldoorlog. Maar ook na deze oorlog bleek deze „wet“ op te gaan.

Geheel anders verloopt de ontwikkeling na de tweede wereldoorlog. Het economisch herstel ging gepaard met een sterke

verslechtering van de verhouding voor de grondstoffen. Ook het aanvangspunt lag anders dan na de eerste wereldoorlog. Toen relatief goedkope grondstoffen, nu relatief dure. Men zou hieruit de conclusie kunnen trekken, dat de ontwikkeling na de tweede wereldoorlog in het teken stond van een herstel naar de oude verhoudingen. Dit aanpassingsproces zou dan voor een groot deel voltooid zijn. De omslag aan het einde van 1962 zou dan wel eens het einde kunnen zijn van de trend in de jaren 50.

Concluderend zij erop gewezen dat het hier aangedragen materiaal — om statistische redenen al zwak — zeker niet voldoende is om een werkelijke voorspelling te maken. Dit betoog wil dan ook alleen maar onderstrepen dat een eventuele afvlak-

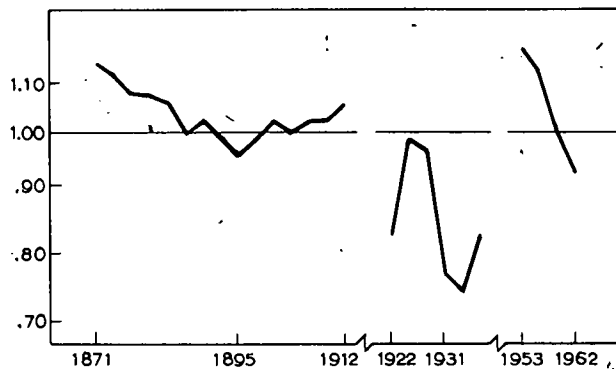
kin; van de na-oorlogse trend wel te passen valt in de lange termijn ontwikkeling en dat de huidige verhouding geen extreem punt vormt in deze ontwikkeling. Het is nog te vroeg om met de ontwikkelingen van de laatste maanden langs deze weg een omslag te voorspellen. Maar wellicht zullen wij over vijf jaar kunnen schrijven, dat het in de lijn der verwachtingen lag, dat de sterke daling tot 1962 zou overgaan in een vlakker lopende ontwikkeling? ²⁾

's-Gravenhage.

Drs. F. J. M. MEYER ZU SCHLOCHTERN.

²⁾ *Geraadpleegde publikaties:* verschillende „Statistical Yearbooks“; „Monthly bulletins of statistics“ van de Verenigde Naties; W. A. Lewis: Worldproduction, prices and trade 1870-1960 in „The Manchester School of Economic and Social Studies“, mei 1952; C. P. Kindleberger: „The terms of trade a European case study“; „Bank for international settlements“, 33e jaarrapport en G. M. Verrijn Stuart: „De conjunctuur in het economische leven“.

Driejaarsgemiddelde ¹⁾ van de wereldprijzen van levensmiddelen en grondstoffen industrieproducten

(ongeveer het gemiddelde van de getekende jaren is 1.00)

INHOUD

Blz.	Blz.		
Grondstoffen trekken de aandacht, door Drs. F. J. M. Meyer zu Schlochtern	691	Statistieken en het plan Rozenburg, door Ir. A. C. M. Luteijn met een naschrift van Drs. W. C. Kroft	699
Aantekeningen bij de Claimsnota, door Dr. W. Hessel	692	De kern van de E.E.G.-zaak, door W. C. Fiege met een naschrift van Prof. Dr. C. J. Oort	702
„Merit rating“ van politieke partijprogramma's, door Prof. Dr. J. Wemelsfelder	695	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	704
Het Nationaal Advertentiemedi Onderzoek, door A. Bakker	697		

Aantekeningen bij de Claimsnota

Inleiding.

Er is aanleiding voor de vraag of het Centraal Planbureau met de opstelling en de publikatie van de Claimsnota ¹⁾ wel in alle opzichten een gelukkige greep heeft gedaan. Zowel de gevolgde procedure, in het bijzonder het tijdstip van publikatie, als de wijze van presentatie roepen enige bedenkingen op. Om misverstand te voorkomen zij voorop gesteld, dat aan de goede intenties van het Planbureau niet behoefte te worden getwijfeld. Men kan ervan overtuigd zijn dat het naar beste weten streeft naar objectiviteit. Evenmin behoeft te worden getwijfeld aan het principe dat aan de Claimsnota ten grondslag ligt, namelijk dat het uiterst wenselijk is welbewust ook op macro-economisch niveau de wenselijkheden te confronteren met de mogelijkheden. Zulks doende ligt het niet op de weg van het C.P.B. zich over de wenselijkheden als zodanig uit te spreken, een stelregel waaraan het zich ook ditmaal heeft gehouden.

In de procedure is het C.P.B. in zekere mate gebonden aan de regering. In dit verband rijst dan ook de vraag of aan het C.P.B. niet een grotere mate van zelfstandig optreden moet worden gelaten. Wanneer het C.P.B., en naar onze mening terecht, publikatie voorstaat, doch de regering de publikatie kan ophouden, dan is het C.P.B. in mindere mate in staat dat moment van publikatie te kiezen dat objectief het beste lijkt. Een gespannen veer kiest niet zelf het moment van ontspanning.

Wat de wijze van presentatie betreft realiseren we ons zeer wel, dat niet iedereen kan worden bevredigd en dat heel gemakkelijk en onopzettelijk een eigen voorkeur kan insluipen. Voor de opstellers blijft het een zware opgave dermate afstand te nemen van eigen voorkeuren, dat geen enkel spoor daarvan kan worden teruggevonden.

De procedure.

De Claimsnota is naar haar aard bedoeld om de politiek onpartijdig en constructief te beïnvloeden. De nota is een bijdrage tot de kwantitatieve programmering van de sociaal-economische politiek. Daarom is het moment van publikatie niet onbelangrijk.

De publikatie had plaats ná de verkiezingen en ná de eerste mislukte fase van de Kabinetsformatie. Dat is geen gelukkig moment. De Claimsnota stelt bijzonder duidelijk de noodzaak tot het doen van keuzen binnen de grenzen der mogelijkheden aan het licht. Er moeten wenselijkheden afvallen. Een, uit een oogpunt van procedure, opmerkelijk verschijnsel is nu dat de formatiepogingen in de eerste fase waren gebaseerd op een afvalstelsel voor partijen, dat werd gecombineerd met het afvalstelsel voor de wenselijkheden. Afgezien van de vraag of deze synchrone koppeling als zodanig voorkeur verdient, moet worden betwijfeld of in dit geval een maximale objectiviteit was gegarandeerd. Het feit dat het spel werd gestaakt wijst er al op, dat zulks niet het geval was. In de eerste plaats werd het spel geleid door een der politieke partijen. In de tweede plaats staat niet vast dat alle spelers de Claimsnota volledig kenden. Daardoor waren de verhoudingen bij voorbaat scheefgetrokken.

Een betere procedure zou zijn geweest, dat de Claimsnota van het begin af in het democratisch proces der regeringsvorming had meegespeeld. Men zou zich kunnen voorstellen dat de publikatie van de Claimsnota vooraf was gegaan aan de bekendmaking der verkiezingsprogramma's dan wel deze direct had gevolgd, zodat in de publieke discussie een toetsing der programma's aan hun realiteitsgehalte kon plaats hebben. Daarmede zou de verkiezingsstrijd zelf ook aan doorzichtigheid hebben gewonnen.

Hiermede is het vraagstuk der procedure niet uitgeput. De Claimsnota strekt zich ook uit tot zaken die in eerste aanleg het bedrijfsleven raken en in zijn organen, met name in de S.-E.R., voortdurend in discussie zijn. De relatie tussen S.-E.R. en C.P.B. is voortdurend zeer nauw. Met de instelling van de S.-E.R.-commissie Ontwikkeling Nationale Economie en de wijziging van de loonpolitieke procedure is de vruchtbare band nog wat aangehaald. Afgezien daarvan pleegt het C.P.B. zijn belangrijker publikaties vooraf ter bespreking voor te leggen aan de Centrale Plancommissie (C.P.C.), die breed is samengesteld en waar het C.P.B. ook de stem van het bedrijfsleven kan horen.

Het komt ons onverstandig voor dat het C.P.B. ditmaal zowel de S.-E.R. als de C.P.C. zonder meer heeft gepasseerd. Dit te meer omdat, zoals reeds werd opgemerkt, in de publikaties zo gemakkelijk onbedoelde voorkeuren insluipen. Politieke partijen, parlement, regering en bedrijfsleven zijn betrokken bij de kwantitatieve programmering van de sociaal-economische politiek. Het technisch centrum daarvan is het C.P.B. De bedoeling is de beleidskeuzen doorzichtiger te maken en te rationaliseren, voor zover dat mogelijk is. Het gevaar is echter dat het technisch centrum een geheimzinnig centrum wordt en voor een orakel wordt aangezien! Om dit gevaar te bezweren is het wenselijk dat het streven naar een doorzichtig economisch beleid steeds gepaard gaat met een gelijk streven naar doorzichtigheid van het technisch centrum. Eén der middelen daartoe is ruime publiciteit. Niet minder belangrijk is echter dat alle partners zoveel mogelijk de samenstelling der publikaties „meemaken”. Dat is iets anders dan het C.P.B. zijn onafhankelijkheid ontnemen. Onafhankelijkheid en openheid sluiten elkaar allerminst uit. Naarmate de kwantitatieve programmering vordert krijgt het democratisch proces een ander beloop. Men zal er zorgvuldig voor moeten waken dat het democratisch gehalte der beslissingsprocedure niet wordt gereduceerd. Dit klemt te meer omdat de problematiek steeds ingewikkelder wordt.

De presentatie.

Een prognose van de economische mogelijkheden over een periode van vier jaren blijft een hachelijke zaak. Wanneer van een dergelijke prognose een dienovereenkomstig juist gebruik wordt gemaakt, is tegen de prognose geen bezwaar in te brengen. Integendeel, het juiste gebruik veronderstelt dat er voordeel uit wordt getrokken. Misbruik kan het C.P.B. overigens niet voorkomen. De ervaring leert echter dat de opsteller van prognoses zich op glad ijs bevindt.

De kern van de prognoses in de Claimsnota is dat het C.P.B. een structurele stijging van het nationaal produkt

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 3 juli jl.

met 4 pCt. per jaar verwacht, hetgeen 17 pCt. is in vier jaar. Dit betekent een produktiviteitsstijging van 2,5 pCt. per jaar. Wanneer nu, zo redeneert het C.P.B., de totale loonstijging daarmede gelijke tred houdt dan wijzigt het prijspeil niet, aangenomen dat ook het buitenlands prijspeil geen wijziging ondergaat. Aan het eind van de nota geeft het C.P.B. nog als alternatieven 5 pCt. stijging van het nationaal produkt per jaar en 1 pCt. prijsstijging.

Op grond van het feit dat alternatieven worden gegeven, zou men kunnen stellen dat tegen de schets der mogelijkheden geen bezwaar kan worden gemaakt, omdat men dát alternatief kan kiezen dat naar eigen inzicht de meeste kans heeft. Het komt ons voor dat men de zaken dan toch wel te eenvoudig ziet.

In de eerste plaats valt niet te ontkennen dat het C.P.B. in het verleden het groeipercentage heeft onderschat. Daardoor maakt het weinig indruk wanneer het schrijft: „In het verleden was dit percentage hoger, dooreengenomen ruim 5, dit onder meer als een gevolg van de doorwerking van het na-oorlogse herstel. Daar continuering van deze voor de groei gunstige factor niet mag worden verwacht, lijkt een percentage van 4 als gemiddelde voor de komende vier jaren meer aan de veilige kant. Niettemin is een alternatief voor een gunstiger geval, namelijk 5 pCt. per jaar, uitgewerkt”.

Degene die deze formulering uitdacht heeft kennelijk wat slagen om de arm willen houden met evenwel een lichte voorkeur voor de 4 pCt. Weliswaar berust die voorkeur op een plausibele redenering — een gunstige factor zou uitgewerkt zijn — doch de tijd is schalks. Men moge dan nu een aannemelijke verklaring hebben gevonden voor de ruim 5 pCt. in het verleden. Wanneer echter te zijner tijd mocht blijken, dat de groei weer ruim 5 pCt. is, dan lukt het heus wel opnieuw daarvoor een aannemelijke verklaring te vinden.

Meer veiligheid met 4 pCt.?

Eerstiger bezwaar moet worden gemaakt tegen de uitspraak dat 4 pCt. meer aan de veilige kant is. Wat bedoelt men met veilige kant? Wiens veiligheid is daarmee gediend? Welk gevaar wordt vermindert?

Het sociaal-economisch beleid kent een vijftal algemene doelstellingen, waarover geen verschil van mening bestaat. Een prognose aan de lage kant is alleen dan een veilige prognose, indien daardoor het gevaar dat van alle doelstellingen gelijktijdig wordt afgeweken wordt vergroot. Dat nu is niet waar te maken. Ten minste is er verschil van mening mogelijk. Het enige wat het C.P.B. zou kunnen stellen is dat een lage prognose van de mogelijkheden het gevaar van overbesteding vermindert. Prognoses die in dat opzicht veilig zijn hebben in het verleden, althans naar óns oordeel, geleid tot een loonontwikkeling die de stabiliteit van het economisch leven geen goed heeft gedaan en de zwarte loonvorming in de hand heeft gewerkt. Vanuit die gezichtshoek bezien zijn de veilige prognoses eerder onveilig te noemen.

Daarom is gelijktijdige veiligheid ten aanzien van alle doelstellingen moeilijk denkbaar, zodat men, wanneer men de term veilig gebruikt, een voorkeur uitspreekt. De economische politiek streeft naar evenwichten en dienovereenkomstig is het nauwelijks mogelijk aan prognoses het karakter van veiligheid in algemene zin toe te kennen. Dat ligt anders bij de onderneming. Deze streeft op zijn minst naar een veilige afstand van de verliessituatie. Daarom

heeft het zin de afzetmogelijkheden aan de lage en dus veilige kant te ramen.

Geen prijsstijgingen?

Een ander punt uit de vorenomschreven kern van de prognoses is de stelling dat het prijspeil niet wijzigt wanneer het loonpeil gelijke tred houdt met de produktiviteitsstijging, aangenomen dat ook het buitenlands prijspeil geen wijziging ondergaat. Waar blijven we, zo zal het C.P.B. ter ondersteuning van deze stelling aanvoeren, wanneer we in de berekening der structurele ruimte voor loonsverhoging de inflatie inbouwen?

Hier begint het technisch centrum een dogmatiek op te bouwen. Het C.P.B. blijft bij genoemde stelling niet staan. Het verwacht dat de zgn. incidentele loonsverhogingen 2 pCt. per jaar zullen belopen. Daar 2½ pCt. in totaal beschikbaar is, blijft voor looneisen en sociale voorzieningen ½ pCt. per jaar over. En dan letterlijk: „Het is slechts dit percentage dat jaarlijks hetzij voor stijging der regelingslonen, hetzij voor huurcompensatie c.q. een der andere voorzieningen . . . ter beschikking staat, wil prijsstijging worden vermeden”.

De vakbeweging heeft reeds doen weten dat op deze basis geen reëel loonbeleid valt te voeren. Ook al zou de basis hecht geconstrueerd zijn, dan nog wordt zij veroordeeld door de absurditeit van de consequentie: over vier jaar 8 pCt. incidentele loonstijgingen en 2 pCt. geregelde loonstijgingen. Dat is een verhouding die niet alleen de loonpolitiek tot een restantenpolitiek veroordeelt, maar die bovendien uitermate, irreeël is. Hier zijn de grenzen van het gezond verstand naar ons oordeel ruim overschreden en dat, als we het goed zien, mede om het achtenswaardige dogma hoog te houden dat prijsinflatie niet behoort te worden ingebouwd.

Een maximaal gebrek aan realiteitsgehalte wordt bereikt met de impliciete veronderstelling dat een huurverhoging, die uit de ½ pCt. ruimte wordt gecompenseerd, niet tot prijsstijging leidt. Dit impliceert namelijk dat zulk een huurverhoging elders compenserende prijsverlagingen uitlokt. Blijven die achterwege dan is een huurverhoging even sterk in strijd met de wenselijkheid van een stabiel prijspeil als loonsverhogingen die de ½ pCt. overtreffen.

Vooraf op grond van de volgende overwegingen menen we dat de redenering van het C.P.B. tekort schiet:

a. De 2½ pCt. produktiviteitsstijging noemt het C.P.B. zélf aan de lage (zgn. veilige) kant.

b. De veronderstelling dat in het buitenland geen inflatie meer zal plaats hebben, is niet consistent met een redelijke internationale economische expansie ²⁾.

c. De veronderstelling dat het prijspeil niet stijgt wanneer de lonen gelijke tred houden met de produktiviteitsstijging, aangenomen dat ook het buitenlands prijspeil niet stijgt (met als zeer waarschijnlijke consequentie dat verschillende van onze exportprijzen moeten dalen!), is irreeël omdat niet kan worden aangenomen dat de prijzen, daar waar de produktiviteitsstijging het landelijk gemiddelde overtreft, in evenredige mate zullen dalen. Deze veronderstelling berust niet op de praktijk en wil de werkelijkheid in de theorie wringen.

d. De veronderstelde 2 pCt. incidentele loonsverhogingen per jaar zijn niet consistent met de veronderstelling van een stabiel prijspeil. Tot dusver is zulk een percentage

²⁾ En daarmede evenmin met een veronderstelde nationale groei van 4 pCt. per jaar.

gemiddeld gerealiseerd in een klimaat van prijsstijging, dat wil zeggen in een situatie waarin de produktiviteitsstijging boven het landelijk gemiddelde niet werd doorgegeven aan de afnemers in zowel binnenland als ook — niet te vergeten! — buitenland. Overigens kan men op het idee om de incidentele loonsverhogingen zonder meer af te trekken alleen komen wanneer men geen rekening wenst te houden met de feitelijke situaties op het terrein van de loonvorming. Hoe belangrijk overigens de incidentele loonsverhogingen zijn en daarmee het aan de loonpolitiek in feite onttrokken terrein is, blijkt wel daaruit dat zij over de vierjarige periode in totaal gelijk zijn aan de som der claims in de loonsfeer, inclusief de compensaties voor huurverhogingen. In beide gevallen gaat het om 8 pCt. van de loonsom. Daaruit blijkt duidelijk dat in de loonsfeer de programmering slechts beperkte betekenis heeft. Erkend moet worden dat het aftrekken van de incidentele loonsverhogingen van de beschikbare ruimte gebruikelijk is geworden. De bezwaren daartegen worden echter groter naarmate de overblijvende ruimte kleiner wordt, zoals thans het geval is.

Wat de presentatie der claims betreft valt het op, dat wel de belastingverlaging doch niet de financiering van de sociale verzekering uit de algemene middelen is opgenomen (met uiteraard gelijktijdig een beperking van de claims in de loonsfeer bij wijze van alternatief). Voorts valt te betreuren dat een claim ad f. 800 mln. onder de overheidsuitgaven is opgenomen zonder duidelijke omschrijving waar het hier om gaat. Zij is opgegeven door het Ministerie van Financiën. Het gevolg is dat van de budgetruimte ad f. 1,4 mrd., die het C.P.B. berekent onder de veronderstelling van 4 pCt. produktiestijging en 0 pCt. prijsstijging, slechts f. 0,6 mrd. voor keuzemogelijkheden beschikbaar blijft.

Dit wekt de indruk dat geen volledige openheid van zaken op het gebied der keuzemogelijkheden is gegeven. Bedenken we dat tijdens de Kabinetsformatie de alternatieve belastingverlaging en financiering van een gedeelte der sociale verzekering uit de algemene middelen een rol spelen, dan zou er grond kunnen zijn voor de hypothese dat deze Claimsnota gehanteerd kan worden om het budgettaire keuzeprobleem zeer eng te begrenzen. Daar de veronder-

stelling van 4 pCt. produktiestijging en 0 pCt. prijsstijging een minimumraming is, kan men bovendien nog de veronderstelling opwerpen, dat de voorzichtigheid uitmondt in een stille reserve voor belastingverlaging, voor het geval dat het politieke krachtenveld de kompasnaald naar de sociale verzekering zou hebben getrokken.

Hoe belangrijk de „4 pCt.-0 pCt.”-veronderstelling is, blijkt wel daaruit, dat bij een produktiestijging van 5 pCt. en een prijsstijging van 1 pCt. — beide minder dan in het verleden! — een budgetruimte niet van f. 1,4 mrd., doch van f. 2,3 mrd. wordt verwacht. Daaruit blijkt wel hoe krap de budgetruimte van f. 1,4 mrd. is gemeten en hoe onzeker ook deze prognose is.

Conclusies.

Het komt ons voor dat de volgende praktische conclusies kunnen worden getrokken:

1. Het C.P.B. dient een grotere mate van zelfstandigheid te worden gelaten.

2. Het C.P.B. dient de belangrijker publikaties vooraf aan de Centrale Plancommissie voor te leggen.

3. Het C.P.B. zorge ervoor dat er voldoende samenspel is met de S.-E.R., in het bijzonder met de commissie Ontwikkeling Nationale Economie.

4. Het C.P.B. dient de mate van onzekerheid van zijn structurele prognoses sterker te benadrukken.

5. Het C.P.B. zou kunnen overwegen om de claimsnota's meer het karakter te geven van een gekwantificeerde „wachtlijst” van wenselijkheden, uiteraard zonder prioriteitsbepaling. Gelet op de onzekerheidsmarges heeft een confrontatie met de mogelijkheden niet zo veel zin. De conclusie dat de wenselijkheden de mogelijkheden overtreffen heeft niet alleen een zekere vanzelfsprekendheid — zij is echt niet schokkend — doch is wat de mate van discrepantie betreft sterk afhankelijk van de periode waarover de mogelijkheden worden berekend. Doelmatiger lijkt het jaarlijks uit de wachtlijst een keuze te doen binnen het raam van de jaarlijks te verwachten mogelijkheden, hetgeen dan een taak van regering en parlement is, na eventueel de S.-E.R. te hebben gehoord.

Amsterdam.

W. HESSEL.

(I. M.)

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over ca. 200 fondsen beperkt het risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

reel

„Merit rating” van politieke partijprogramma's

Irrationele factoren in de politiek.

Wanneer men waarneemt enerzijds de doffe matheid waarmee het electoraat zich haast geeuwend op de voorgeschreven tijdstippen naar de stembus begeeft en anderzijds de opgewekte ijver waarmee de politieke partijen hun radio-zendtijd keer op keer weten te vullen, voelt men een schrijnende wanverhouding. Zelfs ras-intellectuelen, bereid tot nadenken, en het voor zichzelf en voor anderen verantwoord van een bepaalde opinie, laten ten aanzien van de politieke opinievorming heel vaak verstek gaan. Zij laten de politieke bedrijvigheid ongestoord over zich heen kabbelen. Zo leidt het algemeen klimaat tot gemelijkheid en lusteloosheid wanneer het gaat om de zaken die ons staatsbestel raken. Dat is jammer omdat het diskrediet van de politiek schadelijk en ongewenst is. Het kan zelfs tot een benedenwaartsgerichte spiraal leiden. Geringe publieke waardering en belangstelling voor politieke zaken kan de bekwamen afzijdig doen houden, terwijl de afzijdigheid van bekwame krachten weer tot geringere waardering kan leiden en dit ad infinitum. Men krijgt soms het gevoel dat dit proces momenteel zelfs al aardig ver is voortgeschreden.

De oorzaken van het gesignaleerde verschijnsel van matte berusting zijn gedeeltelijk van objectieve en gedeeltelijk van subjectieve aard. Voor zover er objectieve oorzaken werken kan men er weinig aan doen en lijkt het verschijnsel onontkoombaar. De volgende vier veranderingen lijken van objectieve structurele aard: 1. Naarmate in de sociale staatsverzekeringpolis steeds meer bepalingen worden opgenomen die ons tegen risico's dekken blijft er steeds minder te wensen over; 2. In de welvaartsstaat slijten de scherpe kanten van de politiek af. Het electoraat verburgerlijkt en verliest zijn belangstelling voor politieke zaken; 3. De uiterste vleugels van links-liberaal en rechts-socialistisch vloeien meer en meer in elkaar over; 4. Het confessionalisme verliest in de praktische politiek meer en meer zijn functie.

Toch zijn er ook een aantal subjectieve factoren die de bloedarmoede van het politiek en democratisch bestel bepalen. Aan de wijze waarop bijv. de verkiezingen steeds worden voorbereid zou men denken dat alle Nederlanders nog als primitieven in het stenen tijdperk leven. Wie bijv. in alle objectiviteit tracht om de partijprogramma's te vergelijken (wie dat gaat proberen zal ontdekken dat het nog heel wat moeite kost om de programma's zelfs te verzamelen!) komt tot de mistroostige conclusie dat men heel vaak zich met loep of microscoop moet voorzien om de verschillen in de programma's te ontwaren. Wanneer men dan eenmaal zover is blijft het na het moeizaam speuren en zoeken nog moeilijk om zich een precies beeld van de politieke constellatie te vormen. Een van de fouten van de huidige procedure is dat de partijen de kiezers wel zoveel mogelijk beloven, maar hun prioriteiten ten aanzien van die beloften niet kenbaar maken ¹⁾. Het verouderde van onze

verkiezingsvoorbereiding bestaat hierin dat men probeert om met vrij algemene leuzen de kiezers te lokken alsof het om de reclame voor de aankoop van een stofzuiger gaat. Zelfs de aankoop van een stofzuiger kan echter tegenwoordig al rationeler gebeuren, nu we meer en meer uit de situatie geraken dat we bij de aankoop van consumptiegoederen alleen maar behoeven af te gaan op alle goede eigenschappen die de diverse reclamecampagnes aan het „eigen” merk toeschrijven. De consument kan zich immers laten voorlichten door een consumentenbond die tracht om in alle onafhankelijkheid de verschillen tussen de bestaande merken aan te geven. De consument kan dan op grond van een onafhankelijk opgestelde, zo objectief mogelijke, vergelijking zijn keus doen. Wat voor een merkartikel geldt, zou in veel sterkere mate moeten opgaan voor de zaken die onze democratie tot op de kern raken. Wij komen daar straks op terug.

Er is nog een tweede element dat onze verkiezingen soms een primitief en irrationeel accent kan geven. Dat is de merkwaardige speling van het „toeval”. Wanneer een minister van een bepaalde partij aan de vooravond van de verkiezingen een onhandigheid begaat of ruzie krijgt met een lastig ambtenaar of een slippertje maakt, kan dat (althans wanneer het uitkomt en via enige sappige krantenverslagen de aandacht krijgt) tot politieke aardverschuivingen aanleiding geven. De politieke tegenpartijen zullen er in ieder geval ieder gram aan mogelijk politiek voordeel uit trachten te wringen. Politici zeggen dan schouderophalen dat dat nu „politiek” is maar in feite vertegenwoordigt het doorgaans een stuk primitiviteit dat als het ware is ingebouwd in wat men vaag met de term „politieke constellatie” aanduidt. Het zou gewenst zijn om te pogen het soort irrationaliteiten als hierboven werd beschreven uit het politiek en democratisch bestel zoveel mogelijk te elimineren en om wat meer over te gaan laten aan de intelligentie van de kiezers.

Rationalisatie van de politiek.

In verband met hetgeen hierboven werd besproken, zou het gewenst zijn dat de politieke partijen niet ná maar vóór de verkiezingen hun troeven op tafel zouden leggen, zodat de kiezer in ieder geval weet waar hij aan toe is. Men zou echter nog een paar stappen verder kunnen gaan. Men zou zich kunnen voorstellen dat alle partijen op basis van uniforme schattingsgegevens over de toekomstige ontwikkeling van de Nederlandse economie (bijv. te verstrekken door het Centraal Planbureau) kenbaar maakten voor welke doeleinden en tot welke bedragen men de eventueel verwachte toeneming van de welvaart zou willen besteden. Een objectieve — buiten en boven de politieke partijen staande — commissie van deskundigen (bijv. uit de politieke en economische wetenschappen en op het gebied van de voorlichting) zou deze cijfers dan in enkele essentiële punten op overzichtelijke wijze moeten samenvatten en rijp moeten maken voor verspreiding op grote schaal onder de stemgerechtigde kiezers. Deze zelfde commissie zou

¹⁾ Een uitzondering moet wat de laatste verkiezingen betreft worden gemaakt voor het rapport van de Dr. Wiardi Beckman Stichting dat vlak voor de verkiezingen uitkwam.

bovendien — eveneens ten behoeve van de Nederlandse kiezers — suggesties moeten doen om voor iedere kiezer te komen tot een zo eenvoudig mogelijk systeem van „merit rating” van hetgeen door de politieke partijen binnen het raam van bepaalde financiële mogelijkheden aan prioriteiten kenbaar wordt gemaakt.

Naast het (doorgaans belangrijke) kwantitatieve aspect van partijpolitieke aspiraties is er ook het kwalitatieve aspect. Er zijn „issues” die zuiver kwalitatief zijn, maar niettemin zeer belangrijk. De eerder genoemde commissie zou ten aanzien van deze kwalitatieve politieke desiderata moeten trachten te komen tot een selectie van de belangrijkste „issues” van de partijen. Deze moeten dan onderling met elkaar worden vergeleken en zoveel mogelijk op één noemer worden herleid en ten behoeve van de kiezers overzichtelijk en summier worden weergegeven.

Wat er nu voor de kiezer aan werkzaamheden overblijft zijn twee belangrijke dingen: hij moet op basis van het geobjectiveerd vergelijkingsmateriaal elk van de „issues” wegen in het totaal der verzamelde „issues”. Hoe belangrijker hij een bepaald punt vindt, hoe hoger, verhoudingsgewijs, het gewicht (uitgedrukt in procenten van een totaal van 100 pCt.) dat hij eraan toekent. De antwoorden van de partijen op elk van de vraagstellingen krijgen daarna van de kiezer een cijfer. Ook het eerder besproken budgetbeleid van iedere partij krijgt een „gewicht” en een cijfer. Het resultaat van de weging vermenigvuldigd met de cijfermatige waardering van de gestelde „issues” leidt tot de totale waardering van het door een partij gestelde programma-punt. De som van alle gewogen cijfers leidt dan weer tot de totale waardering van het programma van een partij.

In een gestileerd voorbeeld ziet het schema er dan als volgt uit:

„Merit rating” van een politiek partijprogramma ²⁾

Politieke „issues”	Wegingscoëfficiënt toegekend door de kiezer voor de relatieve betekenis van het programma-punt in het totaal	Cijfermatige waardering programma-„issues” van partij A	Idem voor partijen B, C, D enz.
(1)	(2)	(3)	(4)
Budgetbeleid ...	a pCt.	$\frac{a}{100} \times p =$	
Reclame televisie.	b pCt.	$\frac{b}{100} \times q =$	
Uitvoering huizenbouwprogramma.....	c pCt.	$\frac{c}{100} \times r =$	
.....	
.....	
Totaal	100 pCt.		

De som van de gegevens in kolom (3) levert het resultaat op van de „merit rating” voor het programma van partij A. Hoe hoger het toegekende cijfer (dat loopt van 0-10) hoe groter de waardering van het programma van die partij. Hetzelfde doet men voor de overige partijen.

Voor- en nadelen.

De hierboven voorgestelde procedure heeft, voor zover wij kunnen zien, twee bezwaren:

- ²⁾ 1. De som van de wegingscoëfficiënten (a + b + c enz.) = 100 pCt.
2. De cijferwaardering p, q, r enz. loopt van 0 tot 10.
3. Het hoogste cijfer dat een partijprogramma kan halen is 10; het laagste cijfer is 0.

Met „E.-S.B.” een beter economisch-politiek inzicht

1. Door partijpolitieke verschillen te rationaliseren en te schematiseren doet men de werkelijkheid altijd geweld aan, omdat men niet alle nuances tot zijn recht kan laten komen. Soms zullen onderlinge verbanden zelfs terwille van het schema en de rationele benadering moeten worden losgemaakt. (Hier staat echter tegenover dat een procedure als hierboven bedoeld beter en democratischer is dan de uitermate primitieve methode die thans wordt gevolgd).

2. Men kan stellen dat een procedure als hierboven bedoeld te moeilijk en te ingewikkeld is voor de gemiddelde kiezer. (Wat dit punt betreft is echter juist het bezwaar tegen de oude procedure dat te weinig wordt gedaan om de kiezer niet intuïtief op grond van een vage „image” van het geadverteerde partijpolitieke produkt te laten kiezen, maar doelbewust tot een keus te laten komen). De door ons voorgestelde „commissie” kan eigenlijk worden gezien als een soort consumentenorgaan voor de politiek. Men behoeft er geen gebruik van te maken maar men kan er gebruik van maken ³⁾.

De voordelen van de procedure zijn de volgende:

a. Versterking van de belangstelling voor politieke, maatschappelijke en staatkundige zaken, bevordering van het democratisch bewustzijn. Alleen de stimulans om wat te „cijferen” zal bij velen discussies en vragen uitlokken.

b. Eliminering van toevallige „irrationele elementen” die soms in de politiek een belangrijke rol kunnen spelen.

c. De kiezer wordt duidelijk geconfronteerd met het feit dat de bomen niet tot in de hemel groeien en de partijen zullen met dit bewustzijn rekening moeten gaan houden.

d. De partijen worden gedwongen om tijdig kleur te bekennen ten aanzien van hun prioriteiten, hetgeen juist bij geld kostende desiderata geen overbodige weelde is.

e. Voor zover uit de vergelijking zou blijken dat sommige programma's nauwelijks afwijken en „merit rating” tot een indifferent resultaat leidt, zou het duidelijk het onlogische van het gescheiden optreden van sommige partijen demonstren. Het zou de politieke sanering bevorderen.

Het zou zelfs interessant zijn om op basis van de voorgestelde methode eens een aantal proefstemmingen te houden om enig inzicht te krijgen in de wijze waarop het publiek met de voorgestelde methode kan werken en hoe men de verschillende politieke „issues” becijfert en waardeert. Het zou vooral belangwekkend zijn om na te gaan welke cijfermatige verschillen er al of niet zouden optreden en hoe zij zijn samengesteld. Ons inzicht in vele zaken zou waarschijnlijk worden verscherpt en verdiept.

Leende.

J. WEMELSFELDER.

³⁾ Bovendien heeft voor vele werknemers het begrip „merit rating” een bekende klank, zodat het niet zo griezelig is als het op het eerste gezicht lijkt.

Het Nationaal Advertentiemedi Onderzoek

De reclame is in ons economisch leven niet meer weg te denken. Zij is een belangrijk onderdeel geworden van het geheel der marketing-activiteiten. Deze constatering brengt niets nieuws; zij dient dan ook alleen als inleiding tot een andere constatering, nl. dat het geen wonder is dat er allereerst gezocht wordt naar methoden om zowel *vooraf* de besteding der reclamegelden zo doelmatig mogelijk te kunnen richten als *achteraf* — w.o. ook *tijdens* de campagne mag worden gerekend — het effect, het rendement, te kunnen beoordelen. Indien men in aanmerking neemt dat er, volgens schattingen van deskundigen, in ons land jaarlijks een bedrag van rond f. 600 mln. aan alle vormen van reclame wordt uitgegeven, wordt bovenbedoeld streven naar economische besteding alleszins begrijpelijk.

Nu is de meting vóór- en achteraf van het rendement van de reclame een bijzonder moeilijke zaak. Moeilijk omdat de reclame slechts een der instrumenten van de verkooppolitiek is, welks invloed alleen in uitzonderingsgevallen kan worden geïsoleerd. Het is niet nodig voor de lezers van dit blad daar dieper op in te gaan. Een en ander heeft de reclamemakers en de reclame-adviseurs gelukkig niet weerhouden om met eerderbedoeld streven door te gaan. Op de congressen van het Genootschap voor Reclame, in publikaties en lezingen zijn de onderwerpen van doelmatige besteding van de „reclamegelden” en de resultatencontrole ervan vele malen aan de orde geweest. Wat op dit gebied in het buitenland wordt gedaan wordt naarstig gevolgd en onderzoeken ten behoeve van de reclame zijn ook in ons land schering en inslag. Helaas ontgaat dit laatste velen, omdat een aantal dezer individuele onderzoeken niet wordt gepubliceerd. Collectief gezien is er niettemin ook veel gebeurd. Het is sinds lang de gewoonste zaak van de wereld geworden, dat dagbladen en publiekstijdschriften hun oplage- en abonentencijfers bekend maken, door accountantsverklaringen gestaafd. Het bereik — dat in dit geval in de regel het aantal gezinnen (en alleenstaanden) betekent — was dus bekend. Dit geldt overigens niet voor alle reclamemedi: voor de vakbladen ten dele, voor de buitenreclame in het geheel niet, voor de bioscoopreclame daarentegen weer wel ¹⁾.

Lezerskringonderzoek.

Omtrent de „kwaliteit” van het bereik als boven bedoeld, zeiden de oplage- c.q. abonentencijfers evenwel niets. Door de zgn. *lezerskringonderzoeken* werd voor een aantal medi wel inzicht in de welstand, leeftijdsopbouw, het aantal lezers per abonnement e.d. verkregen. Deze onderzoeken werden verricht door mondelinge enquêteering van representatieve steekproeven uit de desbetreffende populaties van abonnees. Om deze onderzoeken, die op initiatief en voor rekening van individuele uitgeverij worden ingesteld, vergelijkbaar te maken, werden normen vastgesteld waaraan deze onderzoeken dienden te voldoen. Deze normen betreffen zowel de methode van onderzoek als de te verzamelen gegevens ²⁾.

¹⁾ D.w.z. het aantal verkochte toegangsbewijzen.

²⁾ Normen en eisen voor onderzoeken naar samenstelling volgens sociaal-economische kenmerken van de kring van abonnees en/of lezers van dagbladen, nieuwsbladen en publiekstijdschriften (Rapport van de Werkcommissie tot het vaststellen van...).

Zoals gezegd hebben deze lezerskringonderzoeken in feite betrekking op de abonnee-gezinnen en de lezers van het betrokken periodiek in die gezinnen. Indien periodieken elders dan in de abonnee-gezinnen worden gelezen (door-geven) of los worden gekocht, valt dit verschijnsel buiten deze onderzoeken. Immers, er wordt uitgegaan van de populatie van abonnees. In het buitenland is reeds sinds een aantal jaren een andere methode gevolgd, nl. die waarbij *wordt uitgegaan van de totale bevolking* en wordt vastgesteld wie wat leest. Overigens ook om voor de hand liggende redenen: de losse verkoop maakt vaak het grootste gedeelte van de oplage uit. In Groot-Brittannië wordt op initiatief van het „Institute of Practitioners in Advertising” een continu onderzoek op bedoelde basis gehouden, in West-Duitsland door o.a. de „Arbeitsgemeinschaft Leseranalyse EV”.

Onderzoek op basis van landelijke steekproef.

In Nederland was men er tot voor kort niet in geslaagd de belanghebbende partijen bij elkaar te brengen om tot een onderzoek, op nationale leest geschoeid, dat onmiskenbaar vele voordelen biedt boven de individuele lezerskringonderzoeken, te komen. In 1961 evenwel werd onder patronage van de Bond van Adverteerders en met financiële hulp van enige grote adverteerders en reclamebureaus een onderzoek opgedragen aan het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie (N.I.P.O.) te Amsterdam, waarvan thans de resultaten, in twee lijvige boekdelen, voor ons liggen ³⁾. De publikatie bevat een groot aantal gegevens, welke voor een verantwoorde mediak keuze — voor zover het gedrukte advertenties betreft — van groot belang zijn. Zij zijn gebaseerd op een mondelinge steekproefenquête, omvattende 18.750 gezinsinterviews, gelijk verdeeld over de periode 28 augustus 1961 - 20 augustus 1962. Wij volstaan in deze bespreking met de belangrijkste soorten gegevens te noemen:

Publieksbereik: totaal aantal gezinnen en personen (van 15 jaar en ouder), dat door een blad (medium) wordt bereikt, gesplitst in verkrijging resp. via eigen abonnement, van anderen en geregeld los kopen.

Mediumbereik: het bereik van een blad in aantal gezinnen (personen), verdeeld naar sociaal-economische kenmerken, zoals leeftijd, beroep, bruto-inkomen, gemeente-grootte.

Geregeld lezen: het bereik van een blad in aantallen personen die als geregelde lezers/lezeressen kunnen worden beschouwd.

Doublures: het bereik van combinaties naar twee of meer bladen in aantallen gezinnen.

Ter illustratie hiervan volgen hieronder enige gegevens, aan het Nationaal Advertentiemedi Onderzoek ontleend. Wij hebben daarbij bladen van een nogal uiteenlopend bereik gekozen ⁴⁾.

³⁾ Nationaal Advertentiemedi Onderzoek (tabellenboek: 72 blz., toelichting en handleiding: 83 blz.). Bond van Adverteerders, Amsterdam 1963.

⁴⁾ Uiteraard is deze keuze zeer beperkt gebleven. In het rapport vindt men deze gegevens voor alle dag- en nieuwsbladen, gratis advertentiebladen, tijdschriften voor zover deze een bereik hadden van tenminste ca. 50.000 gezinnen.

Publieksbereik
(aantal gezinnen × 1.000)

Naam van het blad	Totaal	Welstand			
		volksklasse		midden-klasse	welgestelden
		A	B		
Nieuwe Rotterdamse Courant	51	—	5	26	20
Algemeen Handelsblad	61	1	8	31	21
Het Parool	194	12	78	88	16
De Telegraaf	246	12	64	132	38
De Volkskrant	189	11	60	99	19
Het Vrije Volk	365	49	187	120	9
Margriet	1.074	90	461	459	64
Libelle/Beatrijs	736	55	267	348	66
Panorama/Kath. Illustratie	540	44	238	225	33
Revue	345	32	165	135	13
Elseviers Weekblad	183	4	32	106	41

Geregeld lezen

(per 100 bereikte personen van 15 jaar en ouder)

Naam van het blad	Totaal	Vrouwen	Mannen
Nieuwe Rotterdamse Courant	83	76	90
De Telegraaf	80	74	87
Margriet	70	95	44
Libelle/Beatrijs	68	95	39
Elseviers Weekblad	69	57	82

Bezit van enige duurzame gebruiksgoederen

(in pCt. van het aantal gezinnen)

Naam van het blad	Koelkast	Eigen huis	T.V.	Telefoon
Nieuwe Rotterdamse Courant	43	35	24	78
De Courant Nieuws van de Dag	19	12	54	19
Trouw	11	34	22	42
Friese Pers	2	38	27	25
De Nieuwe Limburger	15	24	41	13

Reeds de raadpleging van deze summere gegevens doet niet alleen zien hoe interessant de gegevens voor adverteerders en uitgevers zijn, doch óók dat zij zeer bruikbaar zijn voor een eerste analyse van het leespatroon van ons volk. Had u bijv. gedacht dat nog zoveel mannen de damesweekbladen geregeld lezen? Voorts verschaft het rapport ook in economisch opzicht belangwekkende gegevens over het bezit van duurzame gebruiksgoederen en het gebruik van een aantal consumptie-artikelen. Het zou nuttig zijn indien dit rapport ook eens door sociologen en economen werd bestudeerd, om daaruit een beschrijving van verschillen in lees- en gebruiksgewoonten en in het bezit van duurzame gebruiksgoederen welke het leven veraangenamen — w.o. de huishoudelijke apparaten zeker van belang zijn — te geven.

Enkele punten van kritiek.

Enige kritische kanttekeningen willen wij ons veroorloven. De steekproef is aanvankelijk op aselechte wijze getrokken uit het geheel van straten/huisnummers in de gemeenten waar is geënquêteerd. Later is men overgegaan op een steekproef uit de gemeentelijke woningregisters. Er wordt niet uiteengezet waarom dit is gedaan en of dit consequenties ten aanzien van de vergelijkbaarheid der resultaten vóór en na de steekproefwijziging heeft gehad en zo ja, welke.

Voorts blijkt, dat indien de te enquêteren gezinnen niet werden thuis getroffen onmiddellijk een vervangingsadres is genomen. Dit betekent dus dat niet is herbezocht. De

gevolgde methode van enquêtering — alle gesprekken te voeren op maandag, zulks in verband met het feit dat de vragen voor dit onderzoek gekoppeld waren aan vragen betreffende aankopen van een aantal artikelen in de voorgaande week — maakte dit niet mogelijk. Het vorenstaande neemt echter niet weg dat de gegevens van de vervangingsadressen niet gelijk behoeven te zijn aan die van de oorspronkelijke adressen. Aangezien in de verantwoording niet is vermeld, hoeveel van de oorspronkelijke adressen om de genoemde reden moesten worden vervangen, valt ook niet te beoordelen in welke mate een vertekening door de „not-at-homes” zou kunnen zijn veroorzaakt. Dit niet vermelden van het aantal vervangingen is merkwaardig, aangezien de eerder genoemde normencommissie met de lange naam, die richtlijnen voor deze lezerskringonderzoeken opstelde, het vermelden van de aantallen „not-at-homes” heeft voorgeschreven.

Hetzelfde geldt — mutatis mutandis — ook voor de weigeringen om een interview toe te staan. Het komt ons voor dat bij een eventuele herhaling van het onderzoek aan deze beide factoren de vereiste aandacht moet worden geschonken.

In de publikatie zijn, gelijk reeds vermeld, de steekproefuitkomsten herleid tot populatie-uitkomsten. De aldus berekende absolute aantallen abonnees blijken in sommige gevallen aanzienlijk af te wijken van de aantallen abonnees volgens de door accountantsverklaringen gestaafe opgaven van de desbetreffende uitgevers. Afwijkingen die groter zijn dan volgens het toeval mogelijk zou zijn. Het betreft hier dus verschillen welke volgens algemeen gebruikte normen significant zijn.

Een ieder die met de waarschijnlijkheidsrekening vertrouwd is weet dat dit kan voorkomen. Wij menen evenwel dat men zich bij het publiceren van de gegevens onvoldoende heeft gerealiseerd, dat door deze kennelijk onjuiste abonnementcijfers commerciële belangen van de desbetreffende uitgevers geschaad kunnen worden. Dit had voorkomen kunnen worden indien men, alvorens tot publikatie over te gaan, deze afwijkende gegevens met de uitgevers wie het aanging had besproken.

Weliswaar vermeldt de Bond van Adverteerders op de binnenzijde van het omslag van het tabellenboek het volgende: „Nadrukkelijk wordt de lezer van dit rapport erop gewezen dat de gevonden cijfers in de tabel: verkrijging via eigen abonnement, niet gerelateerd kunnen worden aan de officiële en geverifieerde oplagecijfers van de bladen”, maar dit mag nauwelijks als ter zake doende worden beschouwd. Indien men dit namelijk niet mag doen, en wij nemen aan dat bedoeld is vergelijking met abonnementcijfers en niet met oplagecijfers, wat mag men dan wel? Op zijn minst had vermeld moeten worden waarom deze vergelijking niet mag plaatsvinden.

De goede verstaander zal begrepen hebben dat met deze kritische opmerkingen niet bedoeld is om dit grote en nuttige werk aan te vallen. Elk eerste onderzoek op een bepaald gebied kan niet volledig goed zijn — zo dit al ooit bereikt zou kunnen worden — en draagt uiteraard de feilen van een eersteling met zich, die bij een volgend onderzoek dan vermeden kunnen worden. Want, zo ergens, dan geldt voor onderzoekingen van deze aard zeker dat men al doende leert. En alleen zij die hun dagelijks werk maken van steekproefonderzoekingen kunnen beseffen welke vele moeilijkheden het N.I.P.O. gedurende voorbereiding en uitwerking heeft moeten oplossen en welk een enorme arbeid een en ander heeft gevegd.

Volgende onderzoekingen.

In welke richting dienen volgende onderzoekingen te gaan? Indien wij afzien van de noodzaak van periodieke herhaling — deze noodzaak is aanwezig aangezien de gegevens op de duur verouderen — menen wij dat een nader onderzoek op het geregeld lezen of, ruimer gesteld, op de leesgewoonten betrekking zal moeten hebben. Wij weten immers weinig van de mate waarin een blad wordt gelezen, dus hoeveel en wat. Het verband met de belangstelling voor advertenties in de bladen ligt voor de hand: hoe meer men leest, hoe groter de kans dat een advertentie wordt gezien en gelezen. In het onderzoek is de definitie voor geregeld lezen van de reeds meer genoemde normcommissie lezerskringrapporten gebruikt, wat ook niet anders kon. De vergelijkbaarheid van de uitkomsten voor de verschillende bladen ten aanzien van dit punt wordt daardoor niet aangetast. Een nader onderzoek naar de

gewoonten ten aanzien van het lezen van periodieken is evenwel zeer gewenst, al ontveinen wij ons niet, dat dit een moeilijk onderzoek zal zijn.

In dit verband past het ook om de autoriteit van een blad ten tonele te voeren. Welke waarde hecht de lezer van een blad aan dit blad als nieuwsbrenger en als verkondiger van een mening — zo het blad deze althans heeft! Deze autoriteit zal ook van belang zijn voor de adverteerder in dat blad. Voorts zouden bij een groter opgezet onderzoek, d.w.z. bij een grotere steekproef, niet alleen van meer bladen gegevens kunnen worden verschaft, maar bovendien meer omtrent de dublures in het bereik kunnen worden vermeld. Hiermede is het terrein van onderzoek nog geenszins uitgeput. Ons evenwel realiserende dat niet alles in eens kan gebeuren, menen wij met de vorenstaande ideeën te mogen volstaan.

's-Gravenhage.

A. BAKKER.

Statistieken en het plan Rozenburg

In publikaties over het plan Rozenburg is herhaaldelijk getracht om conclusies over de levensvatbaarheid van een tweede grote staalindustrie te trekken op basis van statistische gegevens. Nu werd door een van de voorstanders van de uitvoering van dit project, Drs. W. C. Kroft, een zeer uitvoerig pleidooi geleverd ¹⁾, dat naar mijn mening gedeeltelijk steunt op onjuist geïnterpreteerde markt cijfers. Zoals bekend, werd inmiddels besloten om deze zaak voor onbepaalde tijd te laten rusten. Het is echter niet uitgesloten, dat in de toekomst nieuwe initiatieven zullen worden genomen. Vader Cats heeft bovendien gezegd: „Al ley de Waerheyt in het graf; al wat haer druckt dat moet er af”. Vandaar, dat ik toch nog even nader wil ingaan op de passage uit bovenaangehaald artikel waar het maximaal bereikbare marktaandeel in Nederland voor de verschillende staalprodukten wordt behandeld.

De commissie van Berkum had een marktaandeel van 60 pCt. verondersteld en mede op grond hiervan geconcludeerd dat er toen (in 1961) nog geen voldoende afzetmogelijkheden voor een tweede groot staalbedrijf waren en dat het pas zin zou hebben om na 1965 de situatie opnieuw te bestuderen. Het is dus begrijpelijk, dat de heer Kroft een groot gedeelte van zijn aandacht aan een nadere verificatie van dit percentage van 60 heeft gewijd. Hij stelt nu in zijn artikel dat die 60 pCt. te laag is geschat en eigenlijk 80 à 90 pCt. had moeten zijn. Om dit aannemelijk te maken worden statistische gegevens aangehaald, waaruit blijkt dat in Italië, België tezamen met Luxemburg, en in Frankrijk een marktaandeel van de eigen staalindustrie van meer dan 90 pCt. wordt bereikt, terwijl dit in West-Duitsland ongeveer 85 pCt. is. Op grond hiervan wil de heer Kroft dan niet uitgaan van 60 pCt., maar van 80 pCt., terwijl 90 pCt. hem zelfs niet onmogelijk toeschijnt.

Het spreekt vanzelf dat bij een nationale verzorging van meer dan 80 pCt. de uitvoering van het plan Rozenburg veel eerder interessant zou kunnen worden en op het eerste gezicht lijkt hier weinig tegenin te brengen. Toch leert een nadere bestudering dat hier een typisch voor-

beeld aanwezig is van het gevaar van het werken met statistieken zonder voldoende kennis te bezitten van de onderwerpen waarop de feiten betrekking hebben. Vandaar dat een aanvulling hierop mij noodzakelijk lijkt.

Het meest afwijkend van wat wij in ons land kennen is wel het industriële klimaat in Italië. Daarom zal ik hierover wat meer details vermelden. De meerderheid van het kapitaal van de grote staalfabrieken, op twee na, is daar in handen van de I.R.I. (afkorting voor Istituto per la Ricostruzione Industriale), een staatsinstelling. De I.R.I. is ontstaan in de crisistijd. De meeste grote bedrijven verkeerden toen in zeer moeilijke omstandigheden. Dit leidde ertoe, dat de banken steeds meer krediet gingen geven en in sterke mate financieel geïnteresseerd raakten in de meeste industrieën. Na enige jaren had dit zo'n omvang aangenomen dat de grote banken vrijwel lamgelegd waren en bijna al hun fondsen vastgelegd hadden in niet realiseerbare vorderingen. In deze noodtoestand is toen een soort herstelbank opgericht, de eerder genoemde I.R.I.

De I.R.I. heeft geleidelijk aan alle vorderingen van de banken overgenomen en kreeg hiermede de controle over ettelijke staalfabrieken, scheepswerven (Ansaldo), rederijen, machinefabrieken, elektrotechnische fabrieken, de Alfa Romeo, de Alitalia, chemische fabrieken enz. In theorie zijn deze op zichzelf reeds grote concerns, zelfstandig gebleven, en zou er dus niets aan de hand behoeven te zijn. Helaas is het echter gebruik geworden om zelfs over detailkwesties advies in te winnen bij de I.R.I. in Rome, terwijl bestellingen bij voorkeur geplaatst worden bij leden van het eigen concern. Uiteraard wordt hiermede de concurrentie als sanerend element uitgeschakeld, waardoor de materiaalprijzen hoger komen te liggen.

Het cumulerend effect van deze prijsverhogende factoren is dusdanig, dat vele eindprodukten en dienstverleningen niet meer zonder belangrijke subsidies of andere steun van de Staat kunnen worden geëxporteerd. Die subsidies betaalt dus dezelfde instantie die indirect ook weer eigenaar van deze bedrijven is. Op die manier is de vicieuze cirkel gesloten. Hoewel velen in Italië zich realiseren dat deze gang van zaken principieel fout is, heeft men er nog weinig of geen verbetering in kunnen brengen.

¹⁾ Zie: „Ontwikkelingsmogelijkheden van de Nederlandse ijzer- en staalindustrie”. Bijlage bij „E.-S.B.” van 26 september 1962.

De twee andere belangrijke staalfabrieken zijn de Falck en de Fiat. Eerstgenoemde verwerkt vele artikelen direct tot eindprodukten, terwijl de Fiat hoofdzakelijk staal voor de eigen autofabrieken produceert. Ook werkt de Fiat bij sommige deelnemingen samen met de I.R.I.

Ten aanzien van de overige landen zal ik korter zijn, eensdeels omdat een beschrijving van de zeer ingewikkelde ineenstrengeling van de staalindustrieën in die landen mijn artikel onleesbaar zou maken, anderszins omdat de structuur ervan meer overeenkomt met die welke ons van andere groeperingen bekend is. In Luxemburg en België behoren bijna alle grote staalfabrieken en verbruikers tot de belangensferen van de Société Générale de Belgique, de Brufina, de Cofindu en de Electrorail. In Frankrijk hebben de grote staalconcerns, als de „Nord et de l'Est”, Lorraine-Escaut en Schneider-Creusot, vele verwerkende industrieën in hun bezit of zijn daarin financieel geïnteresseerd. In West-Duitsland bestaan 13 enorme groepen van staalfabrieken, die tezamen de lakens uitdelen in de meeste staalverwerkende industrieën als scheepswerven, constructiebedrijven en machinefabrieken.

In deze landen kan men de ontwikkeling niet los zien van het politieke verleden en de vaak sterk nationalistische instelling. Vergelijken wij hiermede de toestand in ons eigen land, dan treft ons wel in de eerste plaats het grote verschil in mentaliteit: de doorsnee Hollander heeft vanouds geen bezwaren tegen buitenlandse produkten. Integendeel, vaak denkt hij dat deze beter zijn. Dit heeft ertoe geleid dat ons land voor vele staalprodukten een typische „vechtmarkt” is geworden, waar de relatie tussen kostprijzen en opbrengsten vaak ten gunste van de inkopers uitvalt.

De vele goede verbindingen zijn er mede oorzaak van dat soms op grote afstand gelegen staalbedrijven concurrerend kunnen aanbieden. Ook bestaat er in ons land vrijwel geen binding tussen staalproducerende en staalverwerkende industrieën.

NASCHRIFT

Samengevat komt het betoog van de heer Luteijn hierop neer, dat door de meer of minder sterke bindingen tussen de staalproducerende en staalverwerkende industrieën in de meeste E.G.K.S.-landen eerstgenoemde verreweg het belangrijkste deel van de binnenlandse afzetmarkt voor hun rekening nemen. Deze situatie zou sterk afwijken van datgene, wat men in ons land waarneemt. Ons volk heeft zich vanouds meer georiënteerd op het buitenlandse produkt, wat ertoe heeft geleid, dat de staalmarkt van ons land zich voor vele staalprodukten heeft ontwikkeld tot een typische „vechtmarkt”. Dit vaak ten voordele van de koper van het produkt. Door het vrijwel ontbreken in ons land van de elders waarneembare binding tussen producent en verbruiker zou de handel hier zeer actief zijn, zodat, mede gezien de vele goede verbindingen met elders, soms op grote afstand gelegen staalproducenten concurrerend kunnen aanbieden.

Naar mijn mening houdt de zienswijze van de heer Luteijn, die men ook nog wel bij anderen aantreft, geen rekening met een essentieel economisch gegeven, nl. dat de afzetmogelijkheden in eerste instantie worden bepaald door een aanvaardbaar geachte kostprijs. Door het niet

De handel is zeer actief en vertegenwoordigt bijna alle buitenlandse staalfabrieken. Bovendien zullen ook andere motieven dan commerciële een rol spelen, wanneer het zou gaan om een keuze te maken tussen buitenlandse en binnenlandse profielproducenten. Zo is het vaak niet mogelijk om de frequentie van het walsen van bepaalde profielsoorten op te voeren, waardoor de leveringstijd de doorslag kan geven. Ook bij standaardartikelen treden toch nog kleine verschillen in kwaliteit op hetgeen een zekere voorkeur voor bepaalde staalproducenten kan doen ontstaan. Het aanhouden van de leveringsdata is een zeer zwak punt in de staalwereld; het is zonder meer duidelijk dat slechte ervaringen op dit gebied mede de keuze zullen beïnvloeden. Verder kunnen allerlei andere motieven een rol spelen, zowel bij verkopers en inkopers als bij de commerciële topleiding.

Na lezing van het bovenstaande zal het duidelijk zijn, dat een marktaandeel van 80 à 90 pCt., zoals door de heer Kroft verondersteld, in ons land eenvoudig onbestaanbaar zal zijn. Zelfs twijfel ik ernstig aan het percentage van 60 dat de commissie van Berkum als uitgangspunt nam, al wil ik niet ontkennen dat bij een zeer goede bedrijfsvoering een dergelijk percentage misschien toch haalbaar zou zijn binnen 10 à 15 jaar. Wel ben ik van mening, dat zowel de heer Kroft als de commissie van Berkum te somber zijn geweest t.a.v. de exportmogelijkheden. In beide gevallen wordt er namelijk van uitgegaan dat ca. 25 pCt. van de produktie zou worden geëxporteerd. Dit lijkt mij te pessimistisch, want dezelfde handelsgeest, die ik daarstraks bij de invoer van staal schetste, zal ook kunnen worden geënt in het verkoopapparaat van een tweede staalbedrijf. Een hoger exportpercentage dan 25 lijkt mij dan ook op den duur bereikbaar; hiervan zijn op ander gebied vele voorbeelden in ons land te vinden. Wellicht kan dit in zekere mate compenseren wat aan het besproken marktaandeel van 60 pCt. mocht ontbreken.

Bloemendaal.

Ir. A. C. M. LUTEIJN.

onderkennen van dit gegeven komt men ertoe bepaalde van secundair belang zijnde factoren aansprakelijk te stellen voor het ontstaan van de door de heer Luteijn beschreven situatie.

Het mag bekend worden verondersteld, dat de transportkosten een zeer belangrijk element vormen in de kostprijs van staalprodukten. Dat was in het verleden het geval en het is momenteel nog zo. In een artikel in de „Volks-wirt” van 17 november 1961 ¹⁾ wordt erop gewezen, dat volgens een berekening van de Hoge Autoriteit in de leverprijs van een ton walsstaal ongeveer 20 à 25 pCt. externe transportkosten zijn begrepen.

De conclusie ligt dan ook voor de hand, dat de verwerkende industrie, ten einde een zo groot mogelijk prijsvoordeel te genieten, in eerste instantie haar grondstoffen daar probeert te verkrijgen, waar deze het goedkoopst zijn, nl. bij de meer nabij gelegen producenten. In ruimtelijk kader gezien zijn dit veelal de in eigen land of in eigen streek gevestigde producenten. Naast algemene vestigingsfactoren heeft deze situatie de voorwaarde geschapen voor

¹⁾ Hans Faust: „Wandert die Stahlindustrie ans Meer?”.

het ontstaan van bepaalde, ook geografische, bindingen. In de gevallen dat, o.a. in verband met de structuur van hun productieproces, de staalproducenten geheel of gedeeltelijk tot eigen verwerking overgingen of de verwerkende industrie zelf staal ging maken, ligt het ontstaan van bindingen zonder meer voor de hand.

Ter illustratie is veelzeggend de uitspraak in een rapport²⁾, dat is samengesteld door een studiegroep bestaande uit zes vertegenwoordigers van de landen aangesloten bij de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Deze studiegroep werd door de Hoge Autoriteit belast met de bestudering van de structuur en methoden in de beleidsvoering van de Amerikaanse staalmaatschappijen. Nadat op blz. 87 is geconstateerd, dat de Amerikaanse staalmarkt, de belangrijkste ter wereld, vrijwel het enige afzetgebied vormt van de Amerikaanse staalindustrie, welke slechts een zeer gering gedeelte van haar productie exporteert, stelt de studiegroep het volgende:

„Men moet zich echter geen illusies maken omtrent het geografische afzetgebied van elk bedrijf afzonderlijk. Niettegenstaande het feit, dat er geen grenzen zijn, wordt het afzetgebied der verschillende productie-eenheden sterk beperkt door de enorme transportkosten, met uitzondering van bepaalde bedrijven aan de kust. Het is niet eenvoudig hieromtrent juiste gegevens te verzamelen, daar deze over het algemeen uit zakelijke overwegingen geheim worden gehouden. Ter illustratie laten wij hieronder evenwel een overzicht volgen van het afzetgebied van een bepaalde niet onbelangrijke maatschappij”.

Afstand verbruiker-bedrijf	Percentages van de totale verkoop	Cumulatief percentage
0 — 50 mijl	43	43
50 — 100 mijl	17	60
100 — 200 mijl	13	73
200 — 300 mijl	16	89
300 — 400 mijl	4	93
> 400 mijl	7	100

De studiegroep trekt vervolgens de conclusie, dat deze maatschappij 75 pCt. van haar productie afzet in een gebied met een straal van 300 km en dat verkoop van producten aan afnemers in andere districten dus uitsluitend plaatsvindt tussen producenten en afnemers gevestigd in aangrenzende districten. Verder wordt nog geconstateerd, dat deze concentratie van de afzet niet alleen het gevolg is van hoge transportkosten, maar tevens wordt bevorderd door de verbruiksdichtheid van staal per km² in de grote industriegebieden in het oosten der Verenigde Staten, welke de voornaamste afzetgebieden voor de Amerikaanse staalindustrie vormen. Hiermee wordt verklaard zowel de concentratie der produktiemiddelen als de specialisatie der gemiddelde en kleine ondernemingen, welke ter plaatse of in de nabijheid voor hun relatief beperkt productieprogramma voldoende afzet vinden om de rentabiliteit van hun installaties te verzekeren.

Concluderend zijn wij van mening, dat de zienswijze van de heer Luteijn ten aanzien van wat hij noemt de zeer ingewikkelde ineenstrengeling van de staalindustrie in een aantal landen bepaald te beperkt is. In zijn beschouwing is aan het vraagstuk van de kostprijs onvoldoende aandacht besteed. Het is uiteindelijk deze kostprijs, welke de voornaamste verklaring vormt voor het feit, dat de nationale staalproducenten in de meeste landen der E.G.K.S. verre-

weg het belangrijkste gedeelte van hun binnenlandse markt verzorgen. Wij menen dan ook een vraagteken te moeten plaatsen bij de uitspraak van de heer Luteijn, dat vele eindprodukten van de Italiaanse industrie niet meer zonder belangrijke subsidies of andere steun van de staat kunnen worden geëxporteerd. In deze gedachtengang zou de prijs van het produkt in het buitenland lager zijn dan de kostprijs van het produkt in Italië. Dit maakt het echter voor de buitenlandse producent aantrekkelijk zijn produkten op de Italiaanse markt aan te bieden. In feite is dit echter in onbetekenende mate het geval. Hoe is dit te verklaren?

Ten aanzien van de uitspraak van de heer Luteijn als zou ons land voor vele staalprodukten een typische „vechtmarkt” zijn, merken wij op, dat de situatie in de betekenis, welke dit woord suggereert, niet meer aan de werkelijkheid beantwoordt. Van een „vechtmarkt” is geen sprake meer. Reeds vóór de tweede wereldoorlog deed zich op de Nederlandse staalmarkt de invloed gevoelen van het Internationale Staalkartel. De Nederlandse verwerkers kwamen te staan tegenover een markt met prijsafspraken en algemeen gevolgde verkoopmethoden. De voordelige positie verkregen door het bestaan van een vechtmarkt werd nu ongunstig in vergelijking met buitenlandse verwerkers, die bindingen hebben met de staalproducenten. De oprichting van walsbedrijven door Van Leer is in dit opzicht typerend. Als een belangrijke Nederlandse verbruiker van staalplaat had Van Leer behoefte aan een vaste staalleverancier. Het is de erkenning van deze gewijzigde situatie, welke enkele jaren na de tweede wereldoorlog mede heeft geleid tot de oprichting van Breedband. Het gevolg is dan ook, dat de Nederlandse producent van dunne plaat een belangrijk gedeelte van de Nederlandse markt voor zijn rekening neemt. Volgens het rapport van de Commissie van Berkum blijkt dit ca. 70 pCt. te zijn, berekend van de door deze producent gemaakte produkten.

Een dergelijk hoog percentage is onbekend in de sector der niet-platte produkten, hetgeen voor de hand ligt omdat de Nederlandse productie van niet-platte walserijprodukten voor enkele van deze produkten van geringe en voor andere van geen betekenis is.

Naar onze mening is de visie van de heer Luteijn te statisch. Hij verklaart een situatie, welke vroeger gold, nog geldig voor heden. Hij houdt daarmee onvoldoende rekening met de dynamiek, welke momenteel in de staalindustrie waarneembaar is. Van doorslaggevende betekenis zal blijken te zijn een relatief gunstige kostprijs en een daarop gebaseerde gunstige verkoopprijs. Er hoeft niet aan te worden getwijfeld, dat een eventuele vestiging op Rozenburg tegen relatief gunstige voorwaarden zal kunnen produceren.

Het zou in dit kader te ver voeren nog eens uitvoerig op de vestigingsvoordelen van Rozenburg te wijzen. Wij volstaan met te verwijzen naar de reeds door ons genoemde publikatie in de „Volkswirt” van 17 november 1961. Uit dit artikel kan worden afgeleid, dat Rozenburg als vestigingsplaats voor een staalbedrijf voordelen biedt, welke uniek genoemd mogen worden. Gezien deze unieke positie en mede in aanmerking genomen een sterk groeiende Nederlandse staalmarkt als gevolg van voortgaande industrialisatie en toenemende welvaart achten wij het verantwoord ervan uit te gaan, dat in de toekomst in 80 pCt. van de Nederlandse behoefte aan niet-platte produkten door de nationale productie kan worden voorzien. In de andere E.G.K.S.-landen is dit percentage thans reeds hoger.

Amersfoort.

Drs. W. C. KROFT.

²⁾ Hoge Autoriteit der E.G.K.S.: „Structuur en methoden der beleidsvoering in de Amerikaanse staalindustrie”; Studiereis van de E.G.K.S. in de Verenigde Staten (maart-april 1957), Deel I.

De kern van de E.E.G.-zaak

In „E.-S.B.” van 5 juni 1963 neemt Prof. Oort stelling tegen het door Dr. Hoelen in het nummer van 8 mei 1963 met betrekking tot de E.E.G. aanbevolen „vertragings”-beleid, als zijnde een verkeerd antwoord op de *politieke* malaise waarin de Gemeenschap zich sinds een half jaar bevindt. Ter bestrijding en ter onderrichting, van Dr. Hoelen gaat Prof. Oort daarbij uitvoerig in op de noodzaak van een gemeenschappelijk beleid op velerlei gebied om tot een werkelijke Gemeenschap te komen. Deze Gemeenschap, dit „Europese orkest, met inbegrip van de Engelse horens”, is z.i. een noodzakelijke tussenfase naar een Atlantische Gemeenschap. Er moet derhalve — aldus Prof. Oort — worden geijverd voor toelating van het Verenigd Koninkrijk en de andere E.F.T.A.-landen tot de E.E.G. (hetgeen Dr. Hoelen beaamt), doch tevens voor de versterking van het gemeenschappelijk economisch beleid.

Zo Dr. Hoelen zich, volgens Prof. Oort, aan retoriek te buiten gaat, zo wil het mij voorkomen, dat Prof. Oort zich aan „wishful thinking” overgeeft en overigens langs de kern van de zaak heengaat.

Vooruitgang in, versterking van het gemeenschappelijk beleid, brengt in zeer vele gevallen welhaast automatisch een vergroting van de kloof ¹⁾ die de E.E.G. van Engeland scheidt. Hoe stelt Prof. Oort zich de realisatie van dit dubbele doel eigenlijk in concreto voor, mede gelet op het Franse standpunt? Wat is er overigens terechtgekomen van de, na het afbreken van de onderhandelingen, door de „goede Vijf” aangekondigde „constructieve tegenacties”? Zelfs het voorstel tot regelmatige consultaties tussen de Gemeenschap en Engeland op het niveau van de Permanente Vertegenwoordigers, onlangs bescheidenlijk door de „goede Vijf” voorgesteld, werd door Couve de Murville „droog, koud en hautain” van de tafel geveegd ²⁾. Ook het Duitse zgn. synchronisatieplan — in feite een vertragingsactie — werd onder druk van Frankrijk reeds in aanzienlijke mate gemitigeerd. De omstandigheid dat bij de komende verkiezingen in Engeland Labour wel de overwinning zal behalen en daardoor de condities waarop Engeland wil toetreden aanzienlijk zwaarder zullen worden, laat ik nu maar buiten beschouwing.

Het initiatief van President Kennedy om in G.A.T.T.-verband vooral tot versterking van de handelsbetrekkingen tussen de Verenigde Staten en de E.E.G. te geraken, wordt nu als een laatste redplank door de „goede Vijf” vastgegrepen, om de Gemeenschap, n'en déplaise Frankrijks standpunt, „open” te houden. Een deel van de Nederlandse pers heeft het, naar aanleiding van de voorbesprekingen die hierover in mei jl. op ministerniveau te Genève zijn gehouden, zó voorgesteld alsof de Vijf (en de Verenigde Staten) op Frankrijk eindelijk eens een overwinning hebben bevochten. Uit het slotcommuniqué blijkt echter dat Frankrijk geen enkele essentiële troef uit handen heeft gegeven. Er is voorshands ook geen voldoende reden, te

veronderstellen dat Frankrijk dat straks wél zal doen.

De Europese Economische Gemeenschap kan, zeker wat de opzet betreft, gekarakteriseerd worden als een *politieke* unie op economisch gebied. Naar mijn mening dient deze unie dan ook allereerst naar politieke maatstaven te worden beoordeeld. Toen de weg naar deze politieke unie via de militaire integratie door het Franse parlement destijds werd geblokkeerd (nadat Engeland al op voorhand voor deelname had bedankt) is men het via de economische integratie gaan proberen. Dank zij zware concessies kon Frankrijk toen tot medewerking worden bewogen (Engeland hield zich wederom afzijdig). Met een flinke dosis zelfoverschatting nam men daarbij aan dat de politieke verhoudingen in de lid-staten zodanig stabiel zouden blijven, dat op het einde van de zgn. overgangperiode, de politieke integratie, als „natuurlijk” sluitstuk op de voltooide economische integratie, haar beslag zou krijgen.

Deze premisse bleek reeds na zeer korte tijd in het voornaamste partnerland, Frankrijk, geen bevestiging in de werkelijkheid te vinden. De Gaulle kwam aan de macht en de unie bleek voor hem slechts aanvaardbaar als een vorm van samenwerking van soevereine staten, ondergeordend aan de Franse belangen en zoveel mogelijk onder leiding en als instrument van Frankrijk. Op basis hiervan is een beleidslijn uitgestippeld, waarvan de essentie — en dit blijkt welhaast uit iedere vergadering te Brussel van onderwerkgroep tot en met de E.E.G.-ministerraad — onder geen beding wordt opgeofferd. Een tweede kenmerkend moment in deze beleidslijn is de bereidheid zonodig „tot het uiterste te gaan”. Frankrijk heeft dan nog het bijkomende voordeel — dit naar aanleiding van hetgeen Prof. Oort en Dr. Hoelen over „ambtelijke benadering” te berde hebben gebracht, — dat het te Brussel over mensen beschikt die in het algemeen ver boven die van de „goede Vijf” uitsteken (de zéér loffelijke uitzonderingen niet te na gesproken).

Het zwakke punt bij de Vijf is dat zij afzonderlijk noch in vereniging een weldoordachte conceptie met betrekking tot de E.E.G. hebben, die als een rode draad in alle activiteiten is te onderkennen. Hun beleid is meer een „muddling through”, een „make the best of it”, met zwaartepuntverplaatsingen die méér uit de acties van Frankrijk dan uit een eigen beleidslijn voortvloeien. Evenmin zijn zij, hetzij ieder voor zich hetzij in vereniging, bereid om „tot het uiterste te gaan”. De Gaulle is ten minste zo sterk door de zwakheid van zijn tegenstanders als door eigen sterkte. Het wil mij dan ook voorkomen dat de „goede Vijf”, alvorens ieder voor zich en in vereniging de opvattingen van Prof. Oort en Dr. Hoelen in de beschouwing te betrekken, eerst de volgende vragen zouden moeten beantwoorden:

1. Geeft u inzake de E.E.G. in laatste instantie het primaat aan de politiek of aan de economie?

2. Indien u de politiek primair stelt, bent u dan bereid de Franse conceptie te aanvaarden?

3. Indien u deze conceptie onaanvaardbaar acht, bent u dan bereid Frankrijk de vraag te stellen zich naar goed democratisch gebruik te schikken naar de inzichten van de grootst mogelijke meerderheid in de club van de Zes?

4. Zo het antwoord neen luidt, bent u dan bereid om daaruit met betrekking tot de E.E.G. zowel op politiek

¹⁾ Degenen, die menen dat het woord kloof hier te zwaar is, omdat na anderhalf jaar onderhandelen de toetreding ongeveer geregeld was, zij raadpleging van het „Verslag aan het Europese Parlement over de stand van de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk” van de Commissie aanbevelen.

²⁾ Het contact dat de Commissie onderhoudt heeft uiteraard slechts heel beperkte betekenis.

als op economisch gebied de consequenties te trekken? Tenslotte zou ik nog willen opmerken, dat de Europese Economische Gemeenschap, nog geheel afgezien van haar geografische beperktheid, géén synoniem is voor datgene wat door het begrip Europa wordt omvat. Verre van dat. De E.E.G. werd, zoals reeds opgemerkt, opgericht als politieke unie op economisch gebied. Grotere weerbaarheid tegen derden, met name tegen het Sowjet-blok, was een der motieven, naast dat van eenheid en grotere welvaart.

Aan de totstandkoming van die Gemeenschap is en wordt een gigantische geest- en denkkracht gespendeerd. Ware slechts een tiende deel ervan benut om „Europa”

voor de Europese volken één *eigentijdse* gestalte te geven! Een gestalte niet alleen (en zeker niet op de eerste plaats) tot uitdrukking komend in steeds méér en steeds goedkopere ijskasten e.d., maar óók en in de eerste plaats in een tot verstand en hart sprekende conceptie die de eeuwige waarden waarvoor het begrip Europa in essentie staat, weer tot inspiratieve krachten maakt. Eerst dan zullen pogingen tot Europa's eenwording op deelgebieden als bijv. de E.E.G., vruchten van werkelijke betekenis en duurzaam karakter voor de Europese mens en beschaving kunnen afwerpen.

's-Gravenhage.

W. C. FIEGE.

NASCHRIFT

De heer Fiege heeft natuurlijk volkomen gelijk, wanneer hij schrijft, dat ik in mijn opmerkingen naar aanleiding van het artikel van Dr. Hoelen ¹⁾ geen oplossing heb gegeven voor de politieke problemen, waarmede de E.E.G. en de gehele Atlantische wereld thans worstelen. Mijn interventie had echter bepaald niet die pretentie; het was slechts mijn bedoeling een opvatting te bestrijden, die ik in Dr. Hoelens artikel meende te onderkennen en die ook van andere zijden wel naar voren wordt gebracht, nl. dat ons antwoord op de houding van Frankrijk mede gelegen zou moeten zijn in een verzwakking of vertraging van het gemeenschappelijk beleid in de E.E.G. Dit acht ik niet juist, omdat een douane-unie van de zes zonder adequaat gemeenschappelijk beleid economisch gevaarlijk en onvoldoende levensvatbaar is, terwijl een verzwakking van de E.E.G. ons politiek niet nader tot de aansluiting van Engeland brengt. Integendeel, de ervaring wijst wel uit dat de wil om toenadering tot de E.E.G. te zoeken toeneemt, naarmate de gemeenschap economisch en politiek sterker is. En dat is niet onbelangrijk; ondanks de 14de januari is het niet alleen de wil van de Generaal maar ook die van de „outer Seven”, die bij deze zaken een rol spelen, zeker indien Engeland een Labour-regering krijgt.

Natuurlijk is het waar, dat door de uitbouw van het gemeenschappelijk economisch beleid de kloof tussen de E.E.G. en de E.F.T.A.-landen wordt verbreed; dit geschiedt echter ook door een verdergaande tariefafbraak zonder gemeenschappelijk beleid. De politieke kloof wordt misschien door een nauwere binding van het economisch beleid in de E.E.G. op korte termijn wel dieper, doch op langere termijn betekent dit m.i. een versterking van de pijler, van waaruit de brug over deze kloof zal moeten worden geslagen. Bovendien ligt nu juist in het gemeenschappelijk beleid een concrete mogelijkheid — zij het op slechts enkele gebieden — om Frankrijk te dwingen zich bij de mening van de meerderheid neer te leggen. Wanneer de unanimiteitsregel in de Raad van Ministers op belangrijke punten — bijv. bij het gemeenschappelijk handelsbeleid — door de besluitvorming bij (gekwalificeerde) meerderheid is vervangen, zal de contraire politiek van één der partnerlanden minder gewicht in de schaal kunnen leggen dan thans het geval is, óók op gebieden waar de unanimiteitsregel blijft gehandhaafd.

Overigens mag ik toch ook nog wel even opmerken dat de vier vragen, die de heer Fiege in zijn artikel stelt, een concrete oplossing niet veel naderbij brengen. De eerste drie zullen „de goede vijf” zonder veel moeite beves-

tigend kunnen beantwoorden. Het gaat slechts om de laatste vraag: bent u bereid uit een en ander de consequenties te trekken? Maar daar gaat het nu juist om. Wat zijn die consequenties? Welke is die weldoordachte conceptie, die de heer Fiege ons toewenst? Ik kan nauwelijks geloven, dat wij het daarbij moeten zoeken in een Westeuropees chauvinisme, „een tot verstand en hart sprekende conceptie die de eeuwige waarden waarvoor het begrip Europa in essentie staat...” etc. M.i. zeer terecht is deze instelling in het maandblad van de Europese beweging: „Nieuw Europa”, van juni jl. (blz. 129) door een lezer aan de kaak gesteld naar aanleiding van een serie artikelen van Denis de Rougemont over de kenmerken van de Europese cultuur.

Essentieel is de eenheid van het Westen, militair en politiek. Deze eenheid kan op twee wijzen worden hersteld. Door een afbraak van de E.E.G., die de hegemonie van de Verenigde Staten over de Westerse strategie althans voorlopig weer op de voorgrond zou plaatsen. Deze weg is, gezien de ontwikkelingen in Europa, niet meer mogelijk en ook niet wenselijk. Als reëel alternatief zie ik slechts een versterking en een verbreding van de E.E.G., als stap naar een waarlijk samengaan in een Atlantische gemeenschap. Op welke wijze men voldoende druk op Frankrijk kan uitoefenen om de verbreding van de E.E.G. te realiseren is vers twee; dit zal in sterke mate van de feitelijke ontwikkelingen moeten afhangen. In zoverre is een beleid dat zich baseert op een „make the best of it” helemaal niet zo afkeurenswaardig. Het ontbreekt „de goede vijf” niet aan een duidelijk standpunt ten aanzien van de uiteindelijke doelstellingen en deze eensgezindheid in grote lijnen begint klaarblijkelijk invloed op de Franse houding uit te oefenen, ondanks de oorspronkelijke verwardheid van het concrete tegenspel.

In dit verband tot slot nog een enkele opmerking over de besprekingen in Genève ter voorbereiding van de Kennedy-ronde. Het is mij niet duidelijk waarom de heer Fiege de uitkomst van deze besprekingen zo pessimistisch ziet. „Frankrijk heeft geen enkele essentiële troef uit handen gegeven” — nee, maar dat heeft uiteraard geen der partijen bij deze vooronderhandelingen gedaan. Tactisch is Frankrijk echter vrijwel over de gehele linie door de knieën gegaan: de onderhandelingen zijn niet mislukt, de methode der gelijke lineaire verlagingen is in beginsel aanvaard en de kwestie der tariefdispariteiten wordt apart gezien. Daarmede is niet gezegd dat de Kennedy-ronde een succes zal worden, maar de voorlopige resultaten zijn toch bepaald niet onbevredigend.

De Bilt.

C. J. OORT.

¹⁾ „E.-S.B.” van 8 mei, resp. 5 juni jl.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Door wissels en schatkistpapier tot een bedrag van f. 22 mln. in disconto te geven en daarnaast nog f. 122 mln. in rekening-courant op te nemen konden de geldmarkt-instellingen in de 15 juli eindigende periode evenwicht brengen in hun kaspositie. Zolang het restant ten bedrage van f. 130 mln. van het eind juni bij De Nederlandsche Bank gestalde papier niet is teruggekocht — dit moet per 25 juli plaatsvinden — en de bovengenoemde posten niet van de weekstaat zijn verdwenen, zal de geldmarkt krap zijn en zal de situatie niet fundamenteel veranderen. Op laatstgenoemde datum echter zal de rijksuitkering aan gemeenten een bijdrage tot een ontspanning gaan leveren. Wel zal de bankbiljettencirculatie in deze dagen nog verder oplopen doch de normale ultimo-uitzetting zal toch worden getemperd door het terugvloeiën van het bankpapier, dat de vakantiegangers in juli in zo ruime mate in hun portemonnee hebben gehad.

In verband met een vervroegde — in het licht van de jongste Amerikaanse maatregelen wellicht te vroege — aflossing op 22 juli van Nederlandse staatsschuld aan de Verenigde Staten, waarmee ca. f. 250 mln. is gemeoid, zal de schatkistpapierportefeuille van de Centrale Bank met dit belangrijk bedrag worden vergroot. Door deze plaatsing financiert de schatkist bovengenoemde aflossing. Jaarlijks vervalt f. 50 mln., doch dit zal onmiddellijk door nieuw papier worden vervangen, met dien verstande, dat het totale bedrag zal verminderen in die mate zoals de oorspronkelijke schuld van ons land aan Amerika door normale aflossing zou dalen. De „masse de manoeuvre” van De Nederlandsche Bank zal door deze operatie tot ruim f. 500 mln. stijgen.

Wanneer de bovenbedoelde maatregelen van President Kennedy effect hebben, d.w.z. dat de particuliere kapitaal-export van de Verenigde Staten inkrimpt en dus de Nederlandse kapitaalimport zal dalen, kan dit de binnenlandse liquiditeit en de geldmarkt in ons land eveneens gaan beïnvloeden. De import uit de Verenigde Staten uit hoofde van effectentransacties heeft de laatste drie jaren resp. f. 535 mln., f. 469 mln. en f. 90 mln. bedragen en bewoog zich in het eerste halfjaar 1963 weer in opgaande lijn. Dit gevolg zal echter niet of slechts in beperkte mate optreden wanneer andere landen als kopers van Nederlandse effecten in de plaats treden van de Verenigde Staten.

Kapitaalmarkt.

De maatregelen tot sanering van de betalingsbalans der Verenigde Staten, die in de afgelopen week bekend zijn gemaakt, zullen de Nederlandse kapitaalmarkt niet onberoerd laten. Aanvankelijk zal de beurs het sterkst worden beïnvloed omdat een deel van de vraag, in hoofdzaak betrekking hebbende op de internationals, wegvalt. Reeds de eerste dag daalden dan ook de koersen. Wanneer de prijsdaling verdere voortgang zou maken zou het lagere koersniveau echter van andere zijde kopers kunnen aantrekken. Het maximale koersverschil van de desbetreffende effecten tussen New York en Amsterdam kan nimmer groter worden dan 15 pCt. of zoveel minder als het percentage waarmee de koers van de effectendollar eventueel van de pariteit zal gaan afwijken. Bij de maximale afwijking zou de kapitaalstroom tussen ons land en Amerika uit hoofde

van de Amerikaanse maatregelen niet veranderen. Voorlopig moet worden aangenomen, dat door het optreden van nieuwe kopers het koersverschil minder dan 15 pCt. zal zijn, hetgeen betekent dat de effectenexport naar de Verenigde Staten zal worden gestremd.

Een tweede punt betreft de emissiemarkt. Slechts voor enkele Nederlandse grootondernemingen is de Amerikaanse markt belangrijk. Door de maatregelen behoeft die markt wel niet geheel te worden afgegrensd maar het laat zich aanzien, dat toekomstige emissies van de hier bedoelde ondernemingen in groter mate in ons land zullen moeten worden ondergebracht. De toelating van buitenlandse emissies op de Nederlandse markt hield vaak verband met de omvang van de kapitaalimport. Zou deze kleiner worden dan zal De Nederlandsche Bank, naar te vrezen valt, ook minder scheutig worden — wanneer hier tenminste van scheutig kan worden gesproken — met het afgeven van vergunningen.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	28 dec. 1962	H. & L. 1963	12 juli 1963	19 juli 1963
Algemeen	345	399 — 346	392	377
Intern. concerns	464	555 — 463	543	514
Industrie	319	358 — 321	356	347
Scheepvaart	134	153 — 135	149	148
Banken	257	261 — 232	251	249
Handel enz.	150	161 — 150	158	153

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 157	f. 174,70	f. 166,70
Philips G.B.	f. 139	f. 164,60	f. 154,30
Unilever	f. 138,40	f. 168,30	f. 157,60
A.K.U.	401½	482	465
Hoogovens, n.r.c.	558	612	586
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	723	798	765½
Zwanenberg-Organon	909¾	957½	900
Van Gelder Zn	244	248½	246½
Amsterdamsche Bank	390	393½	392
Robeco	f. 208	f. 225	f. 222

New York.

Dow Jones Industrials	652	708	694
-----------------------------	-----	-----	-----

Restestand.

Langl. staatsobl. a)	4,24	4,25	4,25
Aand.: internationalen a)	3,20	3,06	.
lokalen a)	3,86	3,49	.
Disconto driemaands schatkist- papier	2	2½	2½

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

★

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

★

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

HOOGOVENS IJMUIDEN

De Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden vraagt voor de HOOFDAFDELING DEELNEMINGEN

een econoom en een accountant

De Hoofdafdeling Deelnemingen heeft tot taak de Directie te adviseren omtrent het ten aanzien van de maatschappijen, waarin door Hoogovens wordt deelgenomen, te volgen beleid en stimulerend en coördinerend op te treden bij het contact met deze ondernemingen.

De gevraagde functionarissen zullen deel uitmaken van een groep medewerkers, waaronder enkele academici van verschillende studierichtingen, waarmee zij in teamverband zullen moeten samenwerken.

Voor de functie van econoom is vereist:

- ervaring in het maken van bedrijfseconomische calculaties, rentabiliteitsbeoordelingen e.d.;
- algemene en brede economisch-industriële belangstelling;
- doctoraal examen economie;
- leeftijd ca. 32 jaar.

Voor de functie van accountant is vereist:

- enige jaren ervaring in het maken van balansanalyses en waardebeoordelingen;
- lidmaatschap van NIVA of VAGA;
- leeftijd ca. 35 jaar.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met beschrijving van opleiding en levensloop worden, vergezeld van een recente pasfoto en onder vermelding van ons nummer ED 491, ingewacht bij de afdeling Personeelszaken Beambten.

Blijf bij ★ lees „E.-S.B.”!

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Wegens de voortgaande uitbreiding zoekt het bureau van de Dienst Gebouwen (Algemene Dienst en A-faculiteiten) een

MEDEWERKER

De werkzaamheden betreffen het opstellen van bouwprogramma's voor wat betreft de functionele en kwantitatieve eisen, die gesteld moeten worden aan door de architect te ontwerpen gebouwen.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten met opleiding op H.T.S.-niveau (bouwkunde) met aanvullende studie op bedrijfseconomisch gebied of met bedrijfseconomische opleiding op middelbaar niveau en aanvullende studie op bouwkundig gebied.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen betreffende leeftijd, opleiding, ervaring en huidig salaris kunnen worden gezonden aan het hoofd van de afdeling personeelszaken, Wilhelminasingel 9, Nijmegen, onder vermelding van nr. 172.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

ROTTERDAMSCH BELEGGINGSCONSORTIUM N.V.
Coolingsingel 6 - Rotterdam

heeft plaats voor een

secretaris

die als naaste medewerker van de directie een zeer gevarieerde taak krijgt te vervullen.

De gedachten gaan uit naar een jurist van ca 35 jaar, die deze sterk groeiende financiële instelling verder wil helpen uitbouwen.

Voor het onderhouden van contacten met buitenlandse relaties is een goede kennis van de moderne talen vereist.

Eigenhandig geschreven brieven
met uitvoerige gegevens worden
onder nummer 124 ingewacht bij

Psychologisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474, R'dam.

Telkens en telkens blijkt ons weer,
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fonds-analyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Voor reclame

kan men te veel
en ook
te weinig uitgeven.

**De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste**

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

DE TWENTSCHE BANK

BUDGET KREDIET

voor particulieren

ENKELE BIJZONDERHEDEN:

- Budget Kredieten worden verstrekt in vaste bedragen van f 8.000, f 9.000, f 10.000, f 11.000 of f 12.000, afhankelijk van het inkomen.
- Niet opzegbaar van de zijde van de bank.
- Geen onderpand of andere zekerheid vereist.
- Kwijtschelding bij overlijden.
- Schriftelijke, desgewenst mondelinge, behandeling van de aanvraag, naar keuze bij kantoor in of nabij woonplaats, of bij hoofdkantoor te Amsterdam.

- Jaarinkomen van de leningnemer, na aftrek van inkomstenbelasting tenminste f 16.000.
- Maximum leeftijd 55 jaar.
- Looptijd 4 jaar.
- Aflossing in 16 gelijke 3-maandelijke termijnen.
- Rente 6% per jaar.
- Eenmalige afsluitprovisie van 1% over het gehele bedrag; behandelingsprovisie van ¼ % over het nog verschuldigde bedrag bij de aanvang van iedere volgende 3-maandelijke termijn.

De brochure „Budget Krediet voor particulieren” is bij alle kantoren van DE TWENTSCHE BANK en VAN MIERLO EN ZOON verkrijgbaar of wordt U op verzoek gaarne toegezonden door De Twentsche Bank, Postbus 407 te Amsterdam.

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

Bij het studie bureau kan geplaatst worden een

ECONOMISCH DOCTORANDUS

Zijn of haar werkzaamheden zullen voor een belangrijk deel verband houden met het door de bank verzorgde secretariaat van het Centre International d'Information pour le Crédit Communal.

Dit houdt in het verrichten van en medewerken aan onderzoekingen op financieel-economisch terrein, in het bijzonder verband houdende met de overheidsfinanciën; redactionele werkzaamheden; secretariaatswerkzaamheden van meer algemene aard.

Aanvangssalaris: ca. f. 9.000,— per jaar + gratificaties; indien daartoe aanleiding bestaat is aanstelling tegen een hoger salaris mogelijk.

Pensioenregeling: gelijk aan die voor rijksambtenaren.

Sollicitaties, welke vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten aan de directie der bank, Javastraat 72, 's-Gravenhage.

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:

1e) Omdat Uw annonce onder
de aandacht komt van stafper-
soneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt
gelezen door diegenen, die de
zakelijk belangrijke beslissingen
nemen, of daarbij van grote
invloed zijn.

CENTRAAL BEHEER

VERZEKERING EN DIENSTVERLENING

ten behoeve van het bedrijfsleven

WET-RISICO

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

De bij Centraal Beheer aangesloten verenigingen werken op zuiver onderlinge grondslag.

Het lidmaatschap kan u een belangrijke besparing op de kosten opleveren.

**CENTRAAL BEHEER BELAST ZICH
OOK MET DE ADMINISTRATIE VAN
ONDERNEMINGSPENSIOENFONDSEN**

STELT U VOOR
HET VERKRIJGEN
VAN INLICHTINGEN
IN VERBINDING MET:

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BOS EN LOMMER-
PLANTSOEN 1,
AMSTERDAM-W.
TEL. 134971
POSTBUS 8400